

„TRANSILVANIA“

◆ anul a' 59-lea ◆

cea mai veche revistă românească din Ardeal. — Apare lunar.

Costul abonamentului anual :

Pentru membrii „Asociațiunii” . . . . . Lei 200
Pentru nemembri . . . . . „ 400
In străinătate se socotește și porto.

CUPRINSUL:

	Pagina
<i>Sebastian Voicu: Problema culturalizării masselor</i>	1
<i>Zaharia Bârsan: Du-te soare... (poezie)</i>	7
<i>Zaharia Bârsan: Unde merg?... (poezie)</i>	8
<i>Ilie Marin: † Valeriu Branisce</i>	9
<i>I. Agârbiceanu: Vizita (schită)</i>	12
<i>D. Ciurezu: Ioc în soare (poezie)</i>	24
<i>Teodor V. Păcățian: Pronunciamentul din Blaj</i>	26
<i>Al. Ciura: 15 Noemvrie 1916 (amintiri)</i>	38
<i>Ion Turcu: Vasile Pârvan</i>	42
<i>H. P.-Petrescu: Crăciunul sinistraților, 1927 (prolog)</i>	50
<i>A. P. Bănuț: Poporale</i>	57
<i>T. Podariu: Poporale</i>	59
<i>Marius Iliescu: Te duci... (poezie)</i>	60

Mișcarea culturală.

<i>In țară. Idei, oameni, fapte: Ion Bianu, Sextil Pușcariu, Propaganda culturală, Al IV-lea congres al Uniunilor intelectuale, † Mihail Csaki (Coriolan Petran)</i>	61
<i>Cărți. N. Iorga: Răsboiul pentru independența României</i>	72
<i>D. Ciurezu: Răsărit (I. P.)</i>	73
<i>Th. Capidan: Scrierile lui D. Bolintineanu despre Macedonia</i>	75
<i>Th. Capidan: Românismul balcanic (Recenzii de Al. P. Arbore)</i>	76
<i>Reviste: Reviste „provinciale”, Revistele din Ardeal</i>	76
<i>Bibliografie</i>	80

Redacția și Admin.: „Asociațiunea”, Sibiu, Strada Șaguna 6.

Prețul 20 Lei.

Depozit general pentru Vechiul Regat, Basarabia și Bucovina.
Librăria Pavel Suru, București, Calea Victoriei 85, unde se află de vânzare toate publicațiunile „Asociațiunii”.

Taxe de membri:

Membru fondator al Casei Naționale, odată pentru totdeauna	Lei 5000.—
Membru fondator al „Asociațiunii”	„ 1000.—
Membru pe viață al „Asociațiunii”	„ 500.—
Membru activ, anual	„ 50.—
Membru ajutător, anual	„ 10.—

TRANSILVANIA

108 6

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Biblioteca Universităţii Regale Ferdinand I.
din CLUJ.
M. 360 10/ly
BIBLIOPHILAR LEGAL.

Anul 59   / / / /   Numărul 1
Sibiu, Ianuarie 1928

Pretul 20 Lei.

TRANSILVANIA

Organul societății culturale „Astra“.

Problema culturalizării masselor.

Realizarea idealului național prin înfăptuirea statului nostru în granițele etnice ale românismului, a pus, cum e și firesc, noi probleme vieții românești, a deschis noi drumuri către ținte și idealuri noi, întru aprofundarea, completarea, îmbogățirea, clarificarea și desăvârșirea vieții naționale. Vieța nu cunoaște repaos întreg, cel mult popasuri de hodină pentru o nouă acumulare de forțe, — hodină aparentă, — în realitate și în clipele de popas acțiunea nu încetează. Popoarele nu pot aștepta venirea clipei când pot adormi pe laurii biruinții, ei sunt silite să pornească la drum îndată ce-au ajuns pe-o culme, pentru a se apropia de alta, — dacă nu se împacă cu gândul că istoria lor a luat sfârșit. Continua nizuință spre o tot mai mare desăvârșire a vieții e o lege firească pentru geniul omenesc, pentru elementele ce-l alcătuiesc, câtă vreme sunt sănătoase.

Dela unire și până azi câte jocuri nouă nu s'au aprins pe culmi! Câte programe economice, politice, culturale, nu s'au elaborat, nu s'au afișat! Câți nu își macină cele mai bune forțe pentru deschiderea de drumuri nouă! Cât sbucium, câtă frământare pentru a lumina țințele cele mai apropiate, care trebuiesc mai în grabă atinse de nația întreagă, pentru a putea pune, dela început, temelie puternică și sănătoasă noului Stat național!

Pentru omul obișnuit să gândească, obișnuit cu observarea, cu analiza ca și cu sinteza, marele sbucium din anii de după unire, e un semn de adâncă vitalitate a neamului nostru. Suntem un popor, care a simțit, din clipa unirii, că realizarea idealului de unitate politică, nu poate fi pentru el hodina în care să se împotmolească, ci întâiul prilej în istoria sa, când, cu forțele naționale din întreg

cuprinsul țării, trebuie să se pună la muncă. Și cu cât aceste forțe sunt mai conștii de puterea lor, mai îndârjite, cu cât își revendică fiecare partea cu mai multă putere, cu atât vor răsări din sbuciumul de azi valori naționale mai prețioase. Conștient ori ba, această deslănțuire de energie românească lucrează pentru biruința calităților mai viguroase ale sufletului etnic, care, în primul rând, sunt și chemate să boteze noule idealuri de viață ale românismului în cadrele statului național.

* * *

Intre problemele, cari se pun cu multă stăruință în timpul din urmă este și aceea a culturalizării nației, a masselor mari. Și mi se pare, fiind vorba de culturalizarea mai ales în sens național, că masele mari nu se reduc la cele populare și muncitorești. Problema agrară, problema drepturilor cetățenești, au fost puse și rezolvite îndată după unire, printr'o superioară intuiție a spiritului timpului, dintr'o largă prevedere politică, dintr'o adâncă înțelegere a necesităților naționale și de stat în noua alcătuire politică a neamului. Înțelepciunea și chibzuiala așezată, care a caracterizat prin veacuri nația noastră, n'a dat greș nici cu prilejul săvârșirii celui mai însemnat act din istoria sa, — a unirii, — și, de amândouă laturile Carpaților, în mod pactic a realizat ideea și programul revoluționar: împărțirea pământului și votul obștesc, dând în aceeaș vreme dovadă și de simțul de dreptate ce ne caracterizează și de simțul de prevedere întru înlăturarea primejdiiilor.

Cele două reforme sunt izvoare vii ale căror adâncimi nu pot fi măsurate până azi. Cei câțiva ani dela legiferarea și punerea lor în practică n'au putut să evedențieze aproape nimic din părțile lor bune, ci mai ales laturile lor de umbră, — căci nici o alcătuire omenească nu poartă pecetea desăvârșirii și nu îmbracă această calitate, nici subiectul pentru care reforma se face. Astfel au putut fi criticate și vor mai fi.

Dar nu începe nici o îndoială că prin ele s'a dat posibilitatea de a se săpa tot mai adânc în două calități ale neamului: în dragostea de moște și de muncă ordonată și în înțelepciunea cu care poporul nostru judecă trebile ob-

ștești și le poartă grija. Din aprofundarea, din lărgirea acestor două calități prin continuul exercițiu, suntem siguri că se va adăuga mult aur curat vieții românești.

Problema culturii, în laturea care privește învățământul de toate gradele, s'a pus, deasemenea, îndată după unire. Sforțările eroice făcute pentru a asigura învățământul și educația românească, mai ales în nouile provincii, unde lipsa era mai arzătoare, vor rămânea o pildă frumoasă pentru începuturile organizării vieții noastre de stat și pentru înțelegerea rosturilor statului național.

Dar problema culturii nu poate fi rezolvită decât luând în seamă cuprinsul larg al întregii națiuni și nizuind a valorifica întreg acest cuprins. După reforma agrară și votul obștesc este desigur problema cea mai importantă în cadrele statului național și nu e mirare că azi pare a se ridică între preocupările principale ale statului. În vreme ce ministerul instrucției publice pregătește o nouă reorganizare a departamentului în vederea îmbrățișării și a laturei de culturalizare a masselor, Institutul Social Român, într'o serie de conferințe-studii, elaborează material în legătură cu soluționarea aceluiași probleme, iar vechi și încercate asociații de cultură, cum este *Astra*, frământă idei și programe, din care va răsări clar noul drum pe care mergând va putea aduce folease tot așa de mari ca și în trecut culturalizării neamului, ținând seama de împrejurările schimbate, de nevoile de azi ale societății românești.

Până la cristalizarea definitivă a drumului de urmat în rezolvirea operei de culturalizare, desigur va mai trece încă timp. Suntem, — așa cum se pune problema în cadrele statului național, înaintea unui lucru nou. Va fi nevoie de mult studiu, de amănunțită cunoaștere a situației de azi, a nevoilor imediate, ca și a celor permanente, de îndrumarea celor mai buni dintre noi și mai ales de experiență, pentru a putea deslega această problemă, merită să desfunde energiile latente și să pună în acțiune virtuțile de rasă. Contribuția tuturor e binevenită. Încercările, când pornesc din gând bun și sinceritate, nu e bine a le descuraja.

Ci, un adevăr credem că rămâne fixat pentru toată lumea: problema culturalizării nației e dintre cele mai se-

rioase și mai grele. Intre luptătorii pentru cultură nu pot avea loc cei ce urmăresc scopuri individuale, nici ușuraticii, cari sunt gata oricând să înceapă un lucru pentru a-l lăsa baltă. Ei pot numai compromite însăși idea.

* * *

Toți aceia cari au muncit dela unire și până azi și mai ales în anii din urmă, pentru culturalizarea masselor, știu că primul impediment ce se ridică la fiecare pas în calea lor este dezechilibrul economic, care ține într'o permanentă nemulțumire și neputință și masele și factorii, cari ar trebui să fie agenți ai acestei opere. Apetitului spiritual urmează totdeauna satisfacerea apetitului material. Câtă vreme nu e asigurată bucata de pâine, — vorbim în înțeles larg: asigurarea, în cadre statornice, a posibilității de a trăi fiecare după munca lui, a trăi omenește și mulțămît, — opera de culturalizare nu poate începe temeinic. Cea mai mare, mai intensivă bucurie a omului pe pământ este să vadă roadele muncii sale. Și singur această bucurie sguđuite sufletul pentru trebuințele superioare ale culturii, numai ea deșteaptă setea după nectarul zeilor.

Astfel la temelțiile operii de culturalizare va trebui așezată, pentru subiectul pasiv cât și pentru cel activ, posibilitatea constantă de a putea trăi fiecare după munca sa. Până la așezarea vieții noastre economice-financiare, până la o revenire la cadre stabile, în care munca poate fi valorizată, — fîntă după care se sbat toate țările după războiu, opera pe care e chemată s'o faciliteze în primul rând conducerea de stat, — culturalizarea masselor — ne pare că trebuie începută, pentru a aprinde sufletele — mai ales prin arătarea mijloacelor pe lângă cari viața materială poate fi ușurată. Așa dar acele de natură economic-financiară și socială. Vom pomeni unul singur: cooperativele și asociațiile pentru producție și valorificare.

Al doilea pas în opera de culturalizare a masselor, așa, cum poate ea fi începută la noi, ne pare a fi educația sentimentului, a voinței, poate în măsură mai mare decât e împartășirea cunoștințelor din deosebitele ramuri ale vieții.

Intre grelele împrejurări de azi pentru asigurarea tratului material, în permanenta nesiguranță, care nu-l mai lasă

nici pe cel mai bun gospodar să-și poată face socotelile, nu e mirare că voința multora s'a demoralizat, iar sentimentul apucă pe căi greșite. Pentru un om cu sufletul demoralizat cunoștințele împărtășite pe orice cale, — lectură, conferențe, cinema — intră printr'o ureche și ies prin alta. Ele sunt neroditoare dacă nu le prinde sentimentul, nu le elaborează și nu le pune la încercare voința.

Educația sentimentului și a voinței credem că, în masele mari, se poate face cu bun rezultat prin explicarea, la înțelesul tuturor, a greutăților de azi ale vieții. Când elementul de masă își va da seama că situația de azi e în mare măsură urmare a războiului, a valorilor distruse de el și că cu greutate mari se luptă azi toată lumea, — când nu va mai arunca întregă vină pe guvern, — așa cum e învățat de partidele politice și de agenții lor fără responsabilitate, — e cu puțință să învie nădejdea, curajul și voința, — dându-și seama că trăim într'o vreme de tranziție, pentru sfârșitul cât mai grabnic el căreia, chiar în interesul lui, e dator fiecare să-și pună la bătaie toate forțele.

În nici o împrejurare culturalizarea nu trebuie să ne aducă ... semidoecia: un mănunchiu de cunoștințe de care să nu te poți folosi decât rău; o seamă de oameni ajunși cu capul mare, cari își pierd bunul simț și ajung elemente nefolositoare în societate, în rândurile neamului.

De aceea cei ce fac opera de culturalizare trebuie bine cernuți, pentru a nu fi ei înșiși niște semidoecii primejديوși.

O altă calitate pe care credem că trebuie să o aibă dela început opera de culturalizare este răbdarea cuprinsă în continuitate și stăruință.

Așa că fixate întătele linii, — bine studiate și aprofundate dela început, — ele trebuie să rămână în continuare, să nu fie frânte în fiecare an, născând cotituri și zigzaguri bune să desorienteze, să întunece, să demoralizeze. Experiența se face, desigur, an de an, rezultatele experienței trebuie să intre în cadrul cuprins între granițele trase, conținutul se îmbogățește an de an, dar direc-

tivele principale, programul unitar e nevoie să se bucure de stabilitate și continuitate.

Ni se pare că activitatea culturală a *Astrei* a reușit să dea atât de bogate rezultate în cei șasezeci de ani de existență, tocmai prin aceste calități. În statutele ei s'a fixat un program de muncă vast, neepuizat până azi, bine conturat dela început, metodic urmat, și cu o stăruință și răbdare, care caracterizează toate acțiunile mari și sincere.

În munca de culturalizare a neamului „Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român“ va fi încă o îndrumătoare euminte, un neprețuit colaborator al statului și o cetate din care pot lupta cu folos toți aceia cari simt porunca lăuntrică de a împărtăși din comorile lor sufletești și altora.

SEBASTIAN VOICU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Du-te soare ...

Soare... 'mi-ai căzut pe masă...
Ce mai căutai la mine?...
Nici o floare n'am în casă,
Să te 'ntâmpine cu bine...
Nici un vîers nu mi se închlagă
Să te înbrace ca 'n trecut...
Te-am uitat de-o iarnă întreagă
De când nu te-am mai văzut...

Uite... cărți întredeschise...
Îmi păreau odată sfinte l...
Câte gânduri... câte vise
Nu mi-au răsădit în minte l...
File rupte... file rele...
Mi-am cântat prea mult un dor... Cluj
Nu te-apropia de ele,
Că te 'ngropi în noaptea lor l...

Mergi mai bine... că te-așteaptă...
Du-te... du-le zile bune...
Câte suflete se 'ndreaptă
Înspre raza ce apune l...
Nu vezi că la mine 'n casă
Nici un cântec astăzi nu-l ? l...
Du-te soare... și mă lasă...
Nu mai am nimic să-ți spui l...

ZAHARIA BÂRSAN.

Unde merg? ...

Ochi de vrajă fără seamă,
Ochi cum n'au mai fost pe lume...
Cum mă 'ndeamnă și mă chiamă
Noaptea lor fără de nume...
Cum mi 'nchide ori ce zare
Fulgeratul lor cel sfânt
Și mă poartă pe-o cărare,
Care duce la mormânt...

Ochi nebuni din cale-afară,
Val de doruri înopțate,
Răsăriți ca dintr'o pară,
Numai farmec și păcate
Și pe apa lor, minune!...
Ard lumini ca 'ntr'un altar...
De pe margini de genune
Să mai fugi... ar fi 'nzadar!...

Ochi, pustiul luminându-l,
Întunec fără vină...
Simt cum mi se 'ngroapă gândul
În adâncul lor... lumină...
Unde merg?... În care parte
Mă tot duc rătăcitor?...
Spre iubirile deșarte
Și spre lacrimile lor!!...

ZAHARIA BÂRSAN.

† Valeriu Braniscee.

La mormântul lui Valeriu Braniscee se pot naște, cu o imperioasă persistență, câteva gânduri, cari ar fi foarte cu cale să fie luate la cunoștință de obștea românească.

Mai întâi și mai întâi: în Valeriu Braniscee am pierdut un *character*. A fost omul convingerilor, a fost omul ce nu se mlădile cum bate vântul și a fost omul cu vederi largi, europeanul, de care ducem atâta lipsă în zilele noastre.

Celce a avut prilejul să discute cu el, celce l-a cețit articolele de fond politice, s'a putut convinge că nu e sporovăială ceea ce vorbește și ceea ce scrie. Problemele erau adâncite, fiecare rânduleț răsgândit.

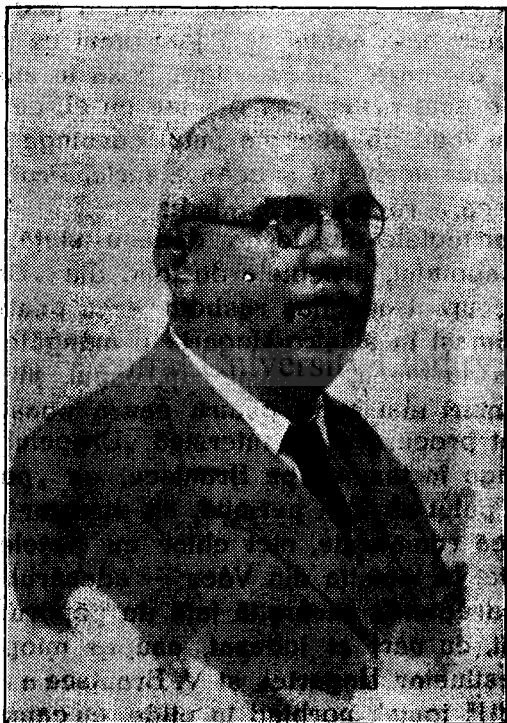
Dacă articolele dlui Iorga dădeau viață, îndemn, în decursul războiului, articolele de fond din „Drapelul“ lugojan, în decursul aceluiaș războiu, erau pentru mulți intelectuali rămași în Austro-Ungaria o mângătere și un stimulent de a nu pleca, desiluzionați, capul, fiindcă trebuie să vină vremuri mai bune pentru cauza noastră dreaptă.

A putut procurorul să interzică „Drapelul“, mai apoi, l-a putut băga în temniță pe Braniscee, ca „politisch verdächtig“, a putut să nu-i permită, alt director de temniță, să vorbească românește, nici chiar cu fratele, când era ora de vizite, în temnița din Vác — adevărul *tot* și-a tăiat cărarea, nedreptatea săvârșită față de poporul nostru *tot* s'a răsbunat, cu vârf și îndesat, asupra miopilor conducători ai destinelor Ungariei, și V. Braniscee a ajuns la acel „E rău vacti!“ jovial, vorbind în pilde, cu camarazii întemnițați, când Austro-Ungaria era pe dric.

Nobleța sufletului său și-a adevărit-o mai apoi de ne-numărate ori. Ca membru în cel dintâi guvern românesc al Transilvaniei, încredințat cu conducerea resortului cultelor și instrucțiunii publice, a arătat că poate fi just față cu revendicările populației alogene și, ca un Osusky român, a exclamat, de sigur, și el: „Am câștigat libertatea. fraților, am știut ce va să zică obidirea! Să nu subjăm noi, ei cu inima să câștigăm inimi!“

Punctul acesta de vedere e plin de nobleță și de corect flair politic-cultural. Branisce voia să câștige dragostea concetățenilor noștri de altă limbă cu bunăvoința, cu nobleța și nu cu pumnul, fiindcă văzuse unde a] dus pumnul o națiune întreagă, națiunea maghiară...

Dacă omul acesta a căzut la trei alegeri și a trebuit ca lumina cunoștinței sale să o țină sub obroc — a fost un mare minus pentru noi toți.

† VALERIU BRANISCE.

În epoca noastră de primejdioasă alunecare pe poartenișul demagogiei, dintr'o democrație, în mare parte, rău înțeleasă, oameni ca V. Branisce trebuiau menajați, trebuiau căutați, rugați chiar ca să primească posturi de conducători, și nu bruscați. Un bărbat ca V. Branisce ar fi servit spre podoabă oricărui parlament și glasul lui — care ar fi trebuit să fie ascultat — ar fi făcut să amu-

țească ventrilocii, demagogii, cei ce se remarcă numai prin interjecții disgratioase și verbiaj respingător.

Braniscea ar fi fost în viața noastră publică un stimulent pentru perseverarea spre discuții academice, urbane și un arbitru prețios, care știe să dea temelii solide unui stat.

Durerea plină de resemnare din epoca din urmă a lui Braniscea ar trebui să o cântărim cu toții și să ne dăm seama că durerea această e durerea oricărui om, care cugetă în zilele noastre de dihonie. Resemnarea lui marc-aureliană ar trebui să ne îndemne ca cu alți Braniscea, cari mai trăiesc în mijlocul nostru să nu purcedem la fel.

Acum, când fiecare forță ar trebui să fie utilizată, conform formulei engleze: „omul potrivit — la loc potrivit“, acum, când gazetarii-scribi foiesc cu diatribele lor în toate locurile și te târbăcesc de cap, de cap, zăpăcind lumea — persoane ca aceea a lui V. Braniscea trebuiesc remarcate, spre binele comun, glasul lor ascultat, creiată o tradiție de bun-simț, pe baza directivelor date de astfel de oameni, ca să nu fie prea târziu pentru noi, toți...

Odată, după o adunare generală culturală, înainte de războiu, când au fost, iarăși, discuții interminabile și înțepături cu nemiluita, acest V. Braniscea s'a apropiat de unul, care fusese atăcat și spuse: „dragă dle! faptul că ai fost atăcat să-ți servească drept *stimulent*. Eu am dovada palpabilă că am săvârșit *ceva* de câte ori sunt „încolțit“ de câte cineva. O figură ștearsă, un om, care n'a prestat nimica pentru binele societății, nu este încrestat de nimeni. Cel ce se manifestă — e fatal să fie expus atacurilor pătimașe“.

Așa vorbea Braniscea înainte de războiu, el, cel ce făcuse cunoștință cu temnițele maghiare, el, care — dacă ar fi domnit Raftunea în fosta Ungarie — ar fi trebuit să fie ascultat.

Î-am pierdut. Dar spiritul lui nobil să ne dea îndemn să nu descurajăm și să căutăm, cu lampa lui Diogene, ziua, în amiaza mare clar, alți U. Braniscea, cari stau în penumbră, din cauza respingătoarei atmosfere postbelice. Atunci se va bucura și V. Braniscea de după mormânt

ILIE MARIN.

Vizita.

În sfârșit, după sudoare, alergare și cheltuială de o jumătate de an, domnul Ioniță Macavei ajunsese la țintă: Guvernul dizolvă vechea comisie interimară, numi alta nouă, în frunte cu dumnealui. Triumful fusese greu, dar desăvârșit. Dușmanul, cu botul pe labe, își lua catrafusele dela primărie și se instala noua comisie numai din partizani, numai din oamenii dumnealui. Acum să vadă partidul advers și minoritățile, cum se face gospodăria orașului!

— Bine că s'a isprăvit odată! oftă doamna Macavei.

— Bine, da! Însă dacă ascultam de tine, nu ajungeai tu, până-i porcu' cu coadă, primăreasă. Acum te-ai încredințat și tu că lucrurile mari nu se câștigă decât cu răbdare și cu voință de fier. Trebuie un om ca mine...

— Da' cu câți ai cheltuit pe drumuri, cu statul în București, cu cât ai păgubit nemai-văzându-ți de treburi, puteai face și dintr'un cal primar, raspunse doamna Marina Macavei, vestită de realistă în judecarea lucrărilor omești.

Îi făcuse zile fripte bărbatului în răstimpul acela de-o jumătate de an cât alergă fostul notar sătesc pentru dizolvarea vechiului consiliu. Banii, dumneaei îi păstra! Și ori cine putea vedea că domnul Ioniță Macavei pierduse chilo-grame multe în jumătatea aceea de an! Pânțelele i se desumflase binișor, se lăbărțase, jucând moale sub vesta lărgită; asemenea și obrații; nu mai erau întinși, lucitori, ci începură să se umple de sbărcituri. Doamna Marina îi socotea toate cheltuielile până într'un ban și nu-i dădea nici o para mai mult. Adevărat este că și drumurile erau lungi și câteva chilograme vor fi rămas și în trenurile care-l duceau din fundul unui județ din miază-noapte până 'n marginea Bărăganului și înapoi. Domnul Ioniță Macavei fusese notar într'un sat din vecinătatea orașului. În revoluție crezu că-i necesar să-și caute cât mai repede un adăpost. Veni aici și nu se mai întoarse. Deși se lăuda la toată lumea: „O să vie ticăloșii, să mă cheme“, nime dintre săteni nu se arăta. Și, devenit orășan, intră în tot felul de negocieri, în tovărășie cu evrei și cu altă lume din parte locului. Nevastă-sa, Marina, îi dădea indicațiile și capitalul. Fugtră din

sat cu o avere frumușică. Nu furase, se 'nfelege, dar douăzeci de ani de notariat reprezintă un capital, mai ales când ai o nevastă crușătoare și cu simțul realității ca Marina.

Cumpăraseră, mai pe nimic, o casă cu cinci camere, cu grădină mare dela fostul pretor, unul Damby, care nu putu respira aier „nemaghiar“ și se expatriă, sau mai bine zis, se repatrie, fiind venit aici hăt dela muma dracului, de dincolo de Dunăre, dintre Bunievași.

Ce nu durase în curtea largă, în grădina mare, simțul realist al doamnei Marina și „voința de fier“ a fostului notar? Depozite de lemne de foc, de scânduri, magazia de bucate, îngrășătorie de porci, o brutărie nouă!

Și prin curte, pe la magazii, nu numai domnul Macavei își plimba pânțele rotunzite și tare, ci fluturau mereu și bărbi negre, încălcite, perciuni în sfredel lung, veritabili, de Galizia. Putea să aibă și mai multă marfă în magazii și mai mulți porci la îngrășat, dacă doi dintre tovarăși n'ar fi aflat de bine să nu-și mai arate într'o bună zi bărbile lungi în curtea fostului notar, și chiar atunci când doamna Marina le încredință o însemnată sumă de bani pentru noi cumpărături. O! Cum a sărit dumnaei, ca mușcată de șarpe, când, după trei zile, văzând că cei doi nu se mai arată, îi trecu prin cap gândul tragic! Puse în picioare toată poliția, întreaga siguranță, grănițerii! Zadarnic! Paserile trecură frontiera!

Aceasta se 'ntâmplă la doi ani după ce familia Macavei se mută la oraș. De-atunci doamna Marina își luă măsuri deosebite de siguranță. Avântul afacerilor mai scăzu, dar soliditatea lor creșcu.

Într'o bună zi își spuseră că și din alte motive mutarea lor la oraș a fost o binecuvântare: le intrau copiii la liceu. Printr'o taină a naturii doamna Marina fusese stearpă cincisprezece ani. Într'al șaisprezecelea dela cununte născu un copil. Se vede, ca în toate lucrurile, începutul a fost greu, căci, pornită odată, se părea că notă-rășița nu se mai putea opri. În patru ani doi feciori și două fete. Domnul Macavei păru îngrozit și se pare că Marina-l pricepu. Cum se pornise, pe neașteptate, mașina, așa se și opri.

Mirarea fostului notar pentru întâmplarea asta se trezi tocmai târziu, după ce se mutară la oraș și, în drumurile lui se înfălni cu subnotarul, cu Perța, care lucrase în cancelaria lui tocmai în restimpul celor patru ani cu evenimentele. Dar mirarea se depărtă repede ca un câne străin, care se gudură pe lângă tină, dar pe care nu-l tai în seamă: copii... semănau toți cu domnul Macaveiu, de câte ori

nu-și spusese, și apoi Marina! O femeie ca ea să fi umblat cu mintea 'n pruni? Ce prostie, când cineva avea în așa măsură simțul realității! El, fostul notar, da! El a mai călcat cu stângul. Dar el e mai fantastă, cu suflet mai poetic decât Marina. Și, din clipa aceea, nu s'a mai gândit la Perța.

Avea, de altfel, la ce se gândi! Erau afacerile, alergăturile lui. Și după un an-doi veniră și alte gânduri. Frământările și luptele politice pătrunseră până 'n orașelul acesta din fundul unui județ din miază-noapte. Se organizau pân' atei partidele politice. Și domnul Macavei intră, cu toată greutatea, în luptă. Se trezi în el latimea fantastică a sufletului și aripa ambiției îl lovi cu atâta putere, încât îl ridică până la candidatura de deputat.

Dar se vede că țărani din satul unde fuse notar ca și alții din satele vecine, cari îl cunoscuseră, nu-l uitară. Fu huiduit în câteva sate și avântul lui se potoli. Nici nu-și mai continuă turneul și pterdu lupta. Era pe-atunci încă vechea lege electorală, pe circumscripții.

— „La viitoarele alegeri o să candidiez într'alt loc“, spuse el năcăjit, doamna Marina. „Ști tu vorba aia: Nici un prooroc în patria lui!“

Fosta notărășică nu era supărată de cădere. El aveau afaceri multe. Macavei nu putea lipsi cu săptămânile în capitală. Se împacă cu soarta, deși știa și ea, și-i spuneau și bărboșii cu cari lucra că deputăția deschide porțile multor afaceri în stil mare.

Dumneaei însă, femeie cu simțul realității și mai ales de când cei doi o șterseră peste grantță, își zicea: „Mai bine lucrăm în mic, dar solid“.

Și acum, în jumătatea de an de care vorbirăm, nu i-ar fi dat bărbatului nici un ban să bată drumurile la București, dacă afacerile lor ar mai fi mers așa de bine ca mai înainte. Dar' de vreo trei ani se împușinară simțitor. Macavei se jura că și cei dela Primărie, din partidul advers, îi puneau bețe în roate. Și doamna Marina ar fi dorit acum, din pricina afacerilor, ca bărbatul ei să ajungă în fruntea orașului. Toțai cheltuira prea mult cu drumurile fostului notar, iar negociați acasă, fără alergăturile lui, suferise și el.

Astfel doamna Macavei oftă din baerile sincerității când spuse: „Cu cât ai cheltuit ai fi făcut și dintr'un cal primar“.

Noul președinte al comisunii intermare se simți ofensat de cuvintele triviale.

— „Așa ești tu“ zise el oftând. „Nici odată nu ești mulțumită. Nici odată nu poți avea o bucurie deplină. Și

nu-l lași nici pe altul să se bucure. Nu te lasă simțul tău prea realist. Un strop de fantazie nu ți-ar strica. Dacă l-ai avea ai ști că triumful nostru îl pismuesc o sută, ai ști că nu oricine l-ar fi câștigat, ai putea privi nițel în viitor. Și viitorul ăsta, te rog frumos, mi se pare că merită jertfele materiale pe care le-am adus. Nu e vorba numai de afacerile noastre care vor lua avânt, ci și de cinste. Nu numai bunurile materiale, te rog frumos, au un preț în lumea asta. De pildă, când o veni vr'un ministru pe la noi, cine crezi că-l primește în gară?”

— „Ce vorbești prostii, Ioniță! Ce ministru se va aventura în așa depărtări, pe așa drumuri?”

În fostul notar se trezi iute, ca un abur tare, ambiția de partid.

— „Apoi, da, ai dreptate dacă judeci după ministrii fostului regim. Aceia n'au călcat pe-ai ei. Dar ei nu au fost slujitorii ai poporului. N'au respectat, te rog frumos, principiile democratice. O să vezi că ai noștri au să vină. Excelența Sa dela Interne mi-a și făgăduit“. El mințea: Nu vorbise nici odată cu ministrul de Interne.

— „Fugi, Ioniță, nu fi copil!“ râse Marina. „Te-a îmbătat cu apă rece! N'are altceva mai bun de făcut? Iată ce însemnează să fi fantăst, să n'ai simțul realității. Să lăsăm visurile, Ioniță și să vedem din ce trăim. Cum hotărâm cu brutăria? O mărim?”

Și cei doi soți, în ziua după instalare, vorbiră îndelungat despre afacerile lor. Se uitară în registre, cercetară hârtii, făcură socoteli. Spre înserate se strecurară în odata lor tovarășii de afaceri, unii bărboși, în caștane, alții de neamuri deosebite și sfătuiră în ungurește până după miezul nopții.

Ioniță Macavei, în restimpuri, ostentiv de combinații, de socoteli, de hămăiala omenească, se gândea la cinstea împreună cu slujba lui, se gândea că, după mulți ani, intră iarăși în viața publică, ajunge și el un factor, o autoritate. Și simțea o dulceață în suflet! Nu e puțin lucru să fi cineva în lume, cineva pe care alții să-l respecte, să se teamă de el, la care să vină cu jalbe. Știe el, de pe când era notar. Bine e să ai bani, să-ți meargă afacerile! Dar nimic nu te sălțează dela pământ ca poziția socială! El mințise, e adevărat, Ministrul de Interne nu-l făgădui-se nimic. Nu vorbise cu el, nu-l cunoștea. Dar iată că Marina, nevasta lui, care e o femeie cu simțul realității, n'a aflat cu neputință ca el să fi vorbit cu ministrul, nu crezuse decât promisiunea făcută de-a cerceta și orașul ăsta.

Din vremea notariatului în Ionișă Macavei se schimbase respectul față de cei mari. În cei douăzeci de ani n'a vorbit decât o singură dată cu prefectul, iar miniștri nici n'a văzut. O! Dacă ar veni unul pe la ei, să-i facă el o primire și să-i țină discursul de bunăvenire!

Gândul acesta îl încălzea și îl înflăcăra și în vreme ce torăiau în jurul lui, închipuirea-i fugea departe. I se părea că după fuga din sat, în revoluție, după huiduirea în propaganda electorală, nu se putea considera reabilitat în ochii lui și în ochii altora decât dacă ar avea norocul să poată primi, oficial, pe un înalt demnitar al Statului.

* * *

Noua comisie interimară își începu lucrările. Președintele ei, domnul Macavei, anunțase un vast program de activitate și de revizuire. Dumnealui, nici vorbă, se pricepea la administrație, știa surprinde neregulile și punea mâna pe delicvent, când acela nici nu visa. Unii din membrii delegației dizolvate, care se știa cu musca pe căciulă, ar fi vrut să se pună bine cu noul primar. Și începură a-l atrage băgarea de seamă asupra multor prilejuri de afaceri bune care se iveau în oraș și jur.

Trecură trei luni dela intrarea în slujbă și doamna Marina era tot mai nemulțumită: primarul începu a-și lua slujba în serios, se infunda până în grumazi în trebile orașului și nu mai conducea cu mâni de fier, cu destulă supraveghere afacerile proprii. Noroc că era dumneaei cu ochii în patru, noroc că tovarășii, de afaceri se temeau să înșele o persoană oficială.

Domnul Ionișă Macavei lucra cu râvnă, deși în sufletul său se deschidea, tot mai adâncă, o rană. Trecuse atâta vreme de când era în slujbă și nu se arăta nici un prilej pentru a putea apare, cu mare pompă, în calitate oficială.

Dracul să ia cuibul ăsta răslețit de lume! Într'alte orașe nu se mai curmă vizita miniștrilor, a prefectilor, a călătorilor streini, a misiunilor cari vin să ne cunoască țara. Aici nimic! Nime nu s'arată, par'că am fi niște ciu-mași.

Așa suspină în inima sa de multeori și mai pe urmă într'o Sâmbătă după amiază. Când, pe la orele cinci, servitorul îi aduse o telegramă. Domnul Ionișă o luă cu lăcomie; cu mâinile tremurătoare, dar, după ce o avu în mână, părea că nu cutează să o deschidă. Avu o presimțire: poate chiar acum i se vestea o vizită înaltă! „Ei, de câte ori nu mi s'a mai părut așa“, își zise el, îmbărbătându-se, „și m'am înșelat“. Și desfăcu telegrama.

O cîti odată, de două ori, de zece, în vreme ce obrajii lui schimbau fețe. Nu se mai putea înșela! I se anunță trecerea prin gara lor a ministrului de războiu. Se ducea să inspecteze trupele dela frontiera apropiată și pe zece minute, se opria și aici.

Într'un târziu îi reveni respirația mai normală și spuse într'un suflet servitorului:

— „Repede, Șândruț, într'un minut să fte aici toți domniți din comisia interimară. Vine ministrul!“

Șândruț rămase cu ochii holbați, cu gura căscată.

— „Ce mai aștepți, boule! Aleargă!“

Și dupăce ieși servitorul, Ioniță mai cîti odată telegrama. Apoi, cu ea în mână, începu să se plimbe prin birou, cu pașii grei, cu fruntea încrețită.

— „Cum muma dracului s'a nimerit să vină chiar ministrul de războiu? N'a putut vent cel de interne sau al instrucției, al cultelor?!“ De trei luni noul primar se gândise la câte o vorbire de primire pentru fiecare ministru, afară de cel de războiu. Se gândise? Ba le și scrisese, și pe fiecare în zece de redactări. Numai la ministrul de războiu nu se gândise. Și acum îl lua așa, pe neașteptate!

Deodată se opri, c'o rază de lumină pe frunte. Îi vent în minte introducerea, într'o inspirație momentană. „Da, se 'nțelege! Așa va trebui să încep! Armata, pavăza patriei, temelul apărării naționale. — Dar ce muma dracului fac domniți consilieri de nu mai vin? Eu am de lucru și dumnealor...“ Simțea că inspirația se topește și fără lumina ei nu mai vedea începutul așa de frumos.

În sfârșit membrii comisiei interimare sosiră, cei mai sprinteni alergând pe scări și, cum domnul primar avea de mult în cap, organizat până în cele mai mici amănunte, planul primirii unui ministru, îi dădu, în scris, fiecărui ce avea de făcut. Bineînțeles, muzica pompierilor, corpul polițienesc, școlile, trebuiau să fte pe peron la ceasurile nouă de dimineață. La zece jumătate sosea trenul ministerial.

Acasă, primăreasa nu voia să creadă!

— „Fugi de-acolo, Ioniță! Își bate cineva joc de tine. Cineva care știe cât dorești să primești oficial un ministru. Poate vr'un ticălos din partida contrară. Ce să caute pe-aiet ministrul de războiu?“

Domnul Ioniță se simți adânc jtenit. În loc de orice răspuns, îi dădu telegrama.

— „Neprecisă“, spuse femeia după ce-o cîti dintr'o aruncătură de ochi. „Te-ai uitat de unde e dată?“

— „Din București, se 'nțelege“, răspunse primarul, dela o înălțime disprețuitoare.

— „Da' de unde!” Și ea-i arată colțul telegramei, unde era scris numele orașului. Era Oradea-mare.

— „Ce-are a face! E mai sigur așa. E în armonie cu cuprinsul telegramei. Domnul ministru e în drum de inspec-tare a trupelor de frontieră. Nu-i Oradea oraș de frontieră?”

Argumentul fu hotărâtor și pentru doamna Marina. Ea simți o mare căldură lăuntrică, născută nu din flacăra, nu din lumină, ci dintr'o vatră de jăratie.

Domnul Ioniță se încute în camera lui de lucru, după ce dase poruncă strașnică să nu fie turburat de nime. Se așeză la masa de scris, scoase hârtie albă și deodată cu ea, mulțime de concepțe făcute pentru primirea altor mi-niștri.

Ah! dacă ar fi sosit oricare altul în locul celui de războiul Avea vorbirile gata, vorbiri lucrate cu grije, pe 'ndelete, pe unele le știa aproape pe de rost. N'ar mai fi avut decât să le copieze și să le nvețe bine, pe dinafară. Era ambiția lui să nu citească cuvântarea. Celalalt preșe-dinte al comisiei nu putea lega liber două fraze.

Și se puse pe lucru. Inceputul ce-i veni în minte, până era încă la primărie, nu-i mai plăcea. Iscodi altul și se trezi că intră în istoria antică, atât cât îl mai ajutau cuno-ștințele de istorie. Când o învățase? Înainte cu douăzeci și șase-șapte de ani! Apărarea granițelor o punea în le-gătură cu eroii din istoria Greciei antice. Adică cu unul, pe care-l mai ținea minte: cu Leonida, cu... nu-și mai aminti de strâmtoarea celebră unde oprise Leonida ar-matele superioare la număr ale dușmanului. Și nu mai știa numele dușmanilor: Mezi, Perși, Schiți? Par'că tot Perșii erau! „Dracul să-i te!” zise domnul Ioniță, ștergându-și fruntea de sudoare după ce se sbătu multă vreme să-și amintească. „Nu trebuie să mă cobor până 'n anticitate. Trebuiesc pildă de apărare a graniței din istoria mai nouă”.

Dar părăsind înălța inspirație, simți un mare gol în cap. Nimic nu-i mai venia în minte. În răstimpuri îl tre-ceau prin cap fraze din vorbirile pregătite pentru ceilalți miniștri. Erau din „domeniul” dumnealui, cum spunea, che-stiuni la care se pricepea, avea o idee cel puțin. Dar cu războiul ce avusese el vr'odată, cu apărarea patriei? N'avea nici o cunoștință tehnică, și o singură expresie greșită l-ar putea face ridicol. El fusese scutit de armată. În vremea marelui războiu împărțise dela primăria din sat, ajutoarele. Atât! Dar' asta se ținea mai mult de ocrotirile sociale, — alt rezort!

Când îl treceau prin cap fraze din vorbirile pregătite, domnul Ioniță zâmbea trist și le lăsa să sboare ca pe

niște paseri frumoase, scilpitoare pe cari, era încredințat, că nu poate pune mâna, că nu-i era îngăduit.

Da! Trebuia să iea pildele din vremuri mai apropiate de noi. Cu cât se statornicea în sufletul lui convingerea aceasta, cu atât capul îl era mai gol. Din care veac? Din istoria cărei țări? Avea nevoie de pilde, cu fortificarea granițelor. Firese era să le aducă din istoria românească, să pomenească nume de cetăți de graniță românești. Dar își aminti că le caută înzadar! Nu cunoștea nimic din istoria voevodatelor. De când se pecetluise unirea nu s'a gândit o singură dată să cețească o istorie a Românilor.

Primăreasa pusese pe masă pentru cină. Copiii își luară locurile, abea așteptând să se ivească tatăl. Doamna Marina întârzie cu peste un teas, tot nădăjduind că loniță va isprăvi și va veni nechemat. Dar când văzu că vremea trece, că copiii sunt flămânzi, că era timpul de culcare pentru a se putea scula de dimineață, să nu întârzie dela școală, primăreasa bătu în ușe.

Nici un răspuns. Înăuntru o liniște de moarte. Bătu din nou, strigă.

O înjurătură răsună în odaia de lucru.

— „U'am spus să nu mă turbure nimeni.“

Marina își simția sufletul mai înduioșat ca ori și când: era lucru mare pentru care se pregătea bărbatul său. Nu luă în seamă înjurătura, cum ar fi luat-o cu oricare prilej, nu se supără pentru glasul mântos al lui loniță.

— „Mai ai mult? întrebă ea de-afară dela ușe.“

O nouă înjurătură înăuntru.

— „Nu te supăra loniță! întrebaiu pentru copii. Sunt zece fără un sferț și li-e foame. Trebuie să se culce.“

— „Lasă-mă 'n pace! Măncați, dormiți, muriți! Faceți ce voiți. Lasă-mă dracului și pleacă de aici.“

Fostul notar avea fruntea îmbrobodită de sudori. Se sculă dela masă, se plimbă cu pași grei. Nu-i venia în minte nici începutul, nici pilde din istorie, nici încheterea. Il lua amețea!

„O să vezi că m'apucă dimineața și n'am scris un șir. Și chiar de-ași putea scrie textul, când mai am vreme să-l învăț?“ întrebarea din urmă, iși tăia abea acum, îl des-nădăjdui și mai mult. Era limpede că nu va mai avea vreme să învețe cuvântarea și va citi-o, întocmai cum făcea vechitul președinte al comisiei interimare.

Șezu din nou înaintea filei albe de hârtie, își luă capul în palme și se silea să pună pe hârtie baremi introducerea. Dar nu-i venia în minte decât introducerea dela

vorbirile pregătite. Și lucru ciudat! Deși se forța să afle fraze pentru început, se gândea mereu la același lucru: „care dracu' de domnitor român a întemeiat cetățile la frontieră? Pilde trebuie să fie din istoria românilor!”

De-odată i se făcu lumină! Cum nu s'a gândit până acum? Trebuie să aibă copiii cărți de istoria Românilor dacă învață în școală românească! Și sări de pe scaun ca aruncat de un resort puternic. Dintr'un salt fu lângă ușa, o descue cu sgomot, o izbi cu putere în urma sa și năvăli în prânzitor.

Femeea îl privi mirată, dojenitor.

— „Ce te-a apucat? Umblă mai încet; copiii au adurmit.”

— „N'am ce le face! Trebuie să-i scoli!”

— „Dar' ce s'a întâmplat, pentru Dumnezeu! Să-i scoli acum! Nu vezi că-i trecut de unsprezece?”

Ioniță nu o mai ascultă. Deșteptă pe cei doi copii de liceu. Cufundați în primul somn abea se deșteptară, abea înțelesesă, de ce era vorba. Se sculară, căutară cărțile de istorie, eșiră cu ele în prânzitor și începură să răsfoiască. Ioniță, Marina, cu capetele plecate peste cărți, cercetau cuprinși de friguri Răsfoiră zadarnic amândouă manualele. Nu era nimic. Cel mai mare, în clasa a doua de liceu, se opri de-odată și zise triumfător.

— „Căutam înzadar! Pe 'ntâia se învață istoria veche, pe-a doua a evului de mijloc.”

— „Dar' istoria Românilor, pârlitule?” îl întrebă cu furie primarul.

— „Se 'nvață tocmai pe-a patra!”

Ioniță făcu un pas înapoi.

— „Auzi comedie! Auzi inconștiență! În școală românească să se învețe istoria noastră numai într'a patra!”

El tăcu, bufnind furios, făcu câțiva pași, privi cu dujmănie la nevastă-sa și ieși.

Izbucnirea-i fu de folos. Cât ce se încule în camera lui, îi veni gândul acesta: „lau textul pregătit pentru primirea ministrului de interne și într'un loc potrivit adaug câteva șire cu paza granițelor. Nu sunt toți miniștri slujbași ai țării? Pentru ce nu li s'ar potrivi cuvântările?”

Căută în vrafal de hârtii și alese textul căutat, pe cel din ultima redactare. Il citea ușor, îl știa aproape pe dinafară. Se opri către sfârșit, unde avea să adaugă frazele cu apărarea granițelor.

Norocul îl păștea acum! Iși aminti așa, fără nici un motto, numele inginerului francez Vauban, care pusese temelie apărării granițelor franceze. Primarul își zise: „Nu

e nimic că-l francez. E naftune soră! Poate va fi chiar mai cu efect când va spune: „Dumneavoastră, domnule ministru, veți fi al doilea Dauban, Daubanul României întregite“.

Fața i se luminează, flueră vesel, își permise să-și aprindă o țigară; luă o foaie albă de hârtie, îi dete același pagină ca a textului unde trebuia făcut adausul și liniștit, începu să facă frazele de legătură între activitatea internă și apărarea granițelor. Dar când ajunse la pilda inginerului francez, îngheță de spaimă: îl uitase! Fără el întreg adausul nu făcea două parale. Fără adaus, vorbirea nu se potrivea! Se vedea cât de colo că era pregătită pentru cel dela interne. Se gândi, se răzgândi, se chinul să-și amintească. Zadarnic! Numele-i dispăru din memorie tot atât de nemotivat pe cât apăruse la suprafața ei.

Se izbea cu pumnul în cap, îi venea să dea cu el de părești. Să nebunească, nu alta!

— „Cum l-am uitat. Ghiavole, spune-mi!“ După frământări de-un ceas, se ivi o rază de lumină: trăise inginerul acela în evul de mijloc ori în cel nou? Dacă trăise în cel de mijloc, era salvat: în manualul de istorie al băiatului din clasa a doua trebuia să-l afle.

De data asta sculă toată casa. Marina, numai în cămașa de noapte, năvăli în dormitorul copiilor. De larma primarului se treziră și cei doi din clasele primare și aceștia scânceau înfricați. Cei doi liceeni își luară din non manualele.

— „Las-o pe-a ta! Ce vrei să cauți în ea, găgăuță?“ se răsti loniță la cel din clasa întâia. „N'a fost grec, n'a fost roman, nici cartaghinez, știu eu.“

Marina nu înțelegea nimic. Dar mânia-i creștea pe măsură ce vedea cum primarul își chinue copiii și-i batjocorește.

După ce frunzăriă cartea de-a doua întreagă, bălatul care nu putea ști de ce inginer este vorba, zise desnădăjduit:

„Cartea asta merge numai până la Ludovic al XIV-lea, tată; uite, e scris și pe scoarță.“

Primarul rămase tâmpit: îi veni în minte că inginerul acela renumit trăise chiar pe vremea lui Ludovic al patrusprezecelea.

Făcu o sforțare peste fire să-și amintească. Dar nu-i veni în minte decât întâia consonantă a numelui.

— „Se începe cu „V“, șopti el desnădăjduit.

Mai frunzări odată foile dela sfârșit. Copilul avea dreptate: la istoria Franței se încheea capitoul fără a ajunge la Ludovic al patrusprezecelea.

Se gândi din nou! Zadarnic! Ajară de litera dela început, nu-i mai venia nimic în minte. Și de-odată, din des-nădejde cumplită, trecu într'o tâmpită izbucnere de furie.

- „Dar în care manual se află Ludovic?“
- „În cel de pe-a treia, de bună seamă.“
- „Și nu-l aveți?“

Copiii îl priviră înfricați, prostiți. Nici când nu-l văzură așa de vândt de mânie, așa de dușman în priviri. N'aură vreme să-l privească mult. Două palme, arse la repezeală, răsunară în odaie, odată cu un țipet al doamnei Marina.

- „La culcare, neisprăviților!“ urlă primarul.
- Copiii plâneau acum toți patru.

— „Ai nebunit?“ știa femeea punându-se, ca o furie, între el și copii. Nici când loniță nu se atinse până acum de copii.

— „Am nebunit, da, și tu ești de vină“, urla fostul notar, abea răsufând.

— „Eu? Ești de legat!“

— „Da, tu! De ce nu i-ai făcut mai de vreme? Baremi pe unul să-l fi făcut mai de vreme!“

Marina îl privea prostită.

— „D'apoi cum“, strigă fostul notar. „Cincisprezece ani ai fost cetate închisă! la' gândește-te! Dacă aveam unul pe clasa a patra de liceu, sau chiar pe a treia! Se putea ajutora și părintele într'o împrejurare grea. Am fi aput istoria românilor, ori a evului nou. Dar nu! Dumneaei a stat închisă ea o cetate cincisprezece ani! Acum poftim! La ce-bune plodurile? Să-i ții în poală.“

Primarul își ieșise din fire, părea că nu-și mai dă seama ce face: se repezi să-i lovească din nou pe copii.

Dar Marina îi așinu calea, izbindu-l cu piciorul în pân-tecele umflat. Era verde ca o furie.

— „Să nu te atingi de ei, păcătosule! N'ai nici un drept să-i atingi.“

— „Așa! N'am nici un drept asupra copiilor mei?“

— „Dar' nu-s...“

Vorba îi îngheță în gât. Voia să-i arunce adevărul în față: „Nu-s ai tăi!“

— „Ce? Cum ai spus?“ răgni bărbatul cu ochii ieșiți din cap. „Cum? Nu-s ai mei? Asta ai vrut s'o spui?“

— „Nu-s vinovați copiii. Ce-i lovești? Ce-s ei de vină că nu-s mai mari?“ Marina spuse vorbele cu mare silă, înfricată de moarte. „Nu-s ei vinovați, asta am vrut să spun“, adause ea cu glasul mai sigur acum. Văsu că dumnealui se mai potolise. Înțelese de pe buza de din jos

care nu mai tremura. Simțul ei de realism o mântuise. Doamne, dacă nu se oprea! Dar prevăzu într'o fulgerare toate urmările și se birui.

— „Da, ce-s ei vinovați? Dacă au venit târziu, cine-i de vină? Numai eu, cetatea încuiată, cum spui tu? Nerușinatule, nebunule“. Și ea continuă cu epitetele, simțindu-l cum i se frânse voința, îndată ce i-a dispărut furia, „Slăbănogule! Tu ești neisprăvit! Să-ți bați copiii pentrucă nu-ți vine în minte un nume! De ce n'ai învățat? De ce nu ești un om cult?“

Primarul tăcea. I se făcuse iarăș gol în cap. În gură simțea un gust leșios. Voința-i era demoralizată cu desăvârșire.

— „Du-te și te culcă! Poate-ți vine în minte peste noapte. Ce mai om! Stai ca un câne plouat pentru un ministru! Da' ce? Ministrul te ține? Ia, vei spune și tu câteva vorbe. Poate nici nu se oprește.“

Primarul porni mestecând cu scârbă. Gura-i era plină de leșie. Și izvora mereu nu numai din înfrângerea ce va suferi-o mâne, fără adaosul cu paza graniței în vorbire, dar și din vorba pe care văzu el că era s'o spună femeea. Vezi bine, se înșelase! Era nebun de furie. Totuși leșia izvora și din cuvântul acela nerostit. Și de-atunci un ghimpe nu-i mai teșt delă inimă.

I. AGÂRBICBANU.

Joc în soare.

Cic cicoare.
Cântătoare
Din glădicii
Plini de floare,
Cic, cu gușea
Încărcată
De ciccicuri
Și de soare.

Cic cicoare,
Cântătoare

C'a venit un crai călare
Cu cer limpede 'n cătare,
Cu lăcuste pe spinare,
Și grâu verde 'n cingătoare,
Umblă 'n lume să se 'nsoare
Când glădicii sunt în floare.

Cic cicoare,
leși din floare,
leși cu gușa încărcată
De ciccicuri
Și de floare...

Și-un copil pitit în brusturi chicote de răs și soare,
Sare 'n foaia de lumină ce se varsă pe poteci,
Și copiii toți aleargă și-i aruncă 'n cale melci,
Melci vărgați, căzuți din pumnii primăverii pe cărare.
Lumișul plin de tremur, plin de aur, joacă 'n ei
Ca seninu 'n ape limpezi, rotitoare de izvoare.

Printre crengi le pică 'n creștet borangic curat de soare
Și de-atâtea flori și râset. se frâng bolțile de tei.
Branîștea își varsă umbra peste ciozarul de mei,
Pe când shegul dă năvală într'o tufă de ferigă,
Și-un copil orbit de soare chicote de răs și strigă:

Cic cicoare,
leși din floare,
leși cu gușa.
Încărcată
De ciccicuri
Și de soare...*)

D. CIUREZU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

*) Din vol. „Răsărit”.

Pronunciamentul din Blaj.

De Teodor V. Păcățian.

Ziua de 3/15 Maiu a fost serbată în Blaj și la anul 1868 cu acelaș fast mare, ca în anii premergători și ca în anii următori, până în zilele noastre. Nici nu se putea altcum. Ziua de 3/15 Maiu e zi sfântă, zi de serbătoare națională pentru Blaj și pentru întreg poporul român din Ardeal, cu începere dela anul 1848. Serbată a fost deci ca în trecut și serbată va fi și în viitor, cât va exista Blajul și poporul român în Ardeal.

Programul serbărilor aranjate în Blaj, la anul 1868, în ziua de 3/15 Maiu, nu s'a deosebit întru nimica de programul serbărilor similăre din alți ani. A fost compus după acelaș calapod; serviteiu divin la catedrală, procesiune sub steag național la peatra comemorativă de pe „Câmpul Libertății“, vorbiri însufleșitoare, cântări, declamări, excursiune la pădure, seara concert și bal. În cadrele programului serbărilor n'a fost deci nimic deosebit, ce ar fi putut da, în anul 1868, zilei de 3/15 Maiu, vreo însemnătate mai mare, decum a avut-o ziua aceea și altădată. În afară de program însă s'a întâmplat atunci în Blaj ceva, ce a făcut, ca ziua de 3/15 Maiu să fie o zi foarte însemnată în trecutul nostru mai recent, ceva ce a format multă vreme evenimentul mare al zilei.

Anume, s'a ținut în 3/15 Maiu 1868 și o *consfătuire politică* în Blaj în scopul examinării, în mod amănunțit, a situației create cu un an mai înainte, la 1867, naștunii române din Ardeal, prin împăcarea definitivă a împăratului dela Viena cu Ungurii și prin înăugurarea dualismului, acest monstru cu două capete, unul german și altul maghiar, cu misiunea ca primul să înghiță popoarele negermane din Austria, iar al doilea pe cele nemaghiare din Ungaria. „A dat împăratul Francisc Iosif la anul 1867 Maghiarilor, cari l-au detronat la 1849 și i-au atacat tronul cu armele, tot ce au cerut dela el: constituție, guverna propriu responsabil și dreptul de a pune în aplicare toate legile votate cu înțeleală la 1848 și sancționate prin suprindere de împăratul de mai înainte, — iar pe Românii din Ardeal, cari făcuseră la 1848—49 zid puternic de apărare în jurul tronului, scutindu-l de prăbușirea sigură, i-a despotat în acelaș timp și de umbra de speranță într'un viitor mai bun, căci le-a luat ce aveau mai scump: *autonomia Ardealului*“. Maghiarii, dușmanii tronului, au câștigat tot ce au dăruit, iar Românii, amicii tronului, au pierdut tot, luându-li-se cu forța, aceea ce au avut și ce câștigaseră în anii din urmă prin lupte grele și neîntrerupte, — *viața publică — națională*.

Aceasta era situația la 1868. De aceea, în 3/15 Maiu, la douăzeci de ani dela memorabila adunare de pe „Câmpul Libertății“, cărturăria

din Blaj a aflat necesar să se întrunească undeva și să se sfătuească, împreună cu oaspeții din afară, spre a stabili, ce ar fi de făcut, în situația dată. S'au adunat deci în sala bibliotecii liceului lor, s'au constituit, alegându-și președinte și notar, și s'a început schimbul de păreri între cei prezenți. Resultatul, a fost că s'a hotărât, cu unanimitate, compunerea unei declarațiuni, a unui protest pe care ei l'au numit *Pronunciament*, și așa i-a și rămas numirea : *Pronunciamentul din Blaj*. S'a hotărât ca el să fie publicat în toate zările, să fie răspândit și pe alte căi, pentru a servi de orientare Românilor din Ardeal în situația ce li s'a creat nu din vina lor: ce au să mărturisească, să ceară și în ce direcțiune să acționeze.

Pronunciamentul a fost imediat redactat și a primit textuarea următoare :

„Inteligența română, adunată spre a serba aniversarea zilei de 3/15 Maiu, celei atât de memorabile în analele națiunii române, pătrunsă de însemnătatea zilei, după terminarea serbării, a aflat cu cale a se aduna într-o unire și între marginile legii a discuta, atât asupra situațiunii politice prezente în care, în contra voinței sale, se vede aruncată pe sine și națiunea română, cât și ea cetățeni credincioși augustului monarh și mare-principe, cum și țării, asupra mijloacelor ce le consideră a fi sigur corespunzătoare spre delăturarea nemulțămirelor interne ce domnesc în națiunea română din Transilvania și să manifestă pe toată ziua, din toate unghiurile țării; deci, preînștiințând lucrul la locul competent, s'a întrunit spre scopul preamintit.

Intrunirea, formată în modul acesta, după desbatere, precum o cerea momentul obiectului, face următorul

Pronunciament :

Considerând nemulțămirea generală; considerând pericolul prea învedereat în care ajunse națiunea română, limba și confesiunile ei, prin starea prezentă a lucrurilor și nemulțămirea provenitoare de aci; considerând, că acesta din urmă (pericolul) nu se poate delătura, decât punându-se în viață principiile de egalitate, atât națională, cât și confesională: din datorință către patria și națiunea noastră, cari sunt aruncate pe marginea unui abis și nu se pot mântui decât prin mulțămirea justelor pretensiuni ale națiunii noastre, — care face majoritatea precumpănitoare a locuitorilor Transilvaniei, — *declaram a rămânea neclătiți pe lângă principiile și pretensiunile proclamate sărbătorește de națiunea română, în adunarea generală și legală dela 3/15 Maiu 1848.* Iar în special, că :

1. Ne pronunțăm pentru autonomia Transilvaniei, pe baza diplomei leopoldine și a sancțiunii pragmatice, cu atât mai vârtos, că și autonomia țărilor croato-slavone e recunoscută, deși relațiunile aceloră către Ungaria au fost cu totul diferite de ale Transilvaniei.

2. Ne pronunțăm pentru reactivarea articolelor de lege aduși în dieta dela Sibiiu din anii 1863/64, prin ambii factori competenți ai le-

gislațiunii, sancționată de Maestrate, publicată și puși în viață, prin cari articoli națiunea română s'o înarticolat ca națiune regnicolară, iar limba și confesiunile ei, au fost garantate.

3. Ne pronunțăm pentru redeschiderea dietei transilvane, pe baza unei adevărate representațiuni populare, după drept și cuviință, în sensul votului dat de minoritatea română în dieta feudală dela Cluj, din anul 1865. *Dieta pestană noi nu o putem considera de îndreptățită a face legi valide pentru Transilvania, nici pe transilvăneni, cari poate vor fi șezând într'ansa, de reprezentanți legali al țării noastre.*

Fiindcă între împrejurările prezente nu ne-a rămas alt teren pentru a câștiga, în cuviință și valoare convicțiunilor noastre politice, ne restrângem la descoperirea lor pe calea publicității ca cel puțin în modul acesta să ne împlinim datorința de cetățeni, nizuind totodată a face și un serviciu regimului, prin descoperirea francă a nemulțămirii, provenitoare din purcederea dânsului în afacerile Transilvaniei. Blaj, 3/15 Maiu 1868. (Urmează subscrierile.)*)

Pronunciamentul acesta, ca o profesie colectivă de credință politică a Ardelenilor, a fost multiplicat și trimis tuturor ziarelor românești spre publicare, precum și multora dintre fruntașii români din diferitele orașe ale Ardealului. Ziarele l'au publicat toate. L'a publicat și „Telegraful Român“, organul Mitropolitului Șaguna, dar totodată l-a și combătut, ca neoportun, ca act pripit, care mai mult poate să strice decât să ajute cauzei naționale române, — denegând unor particulari, oricât de curate și de nobile le-ar fi sentimentele naționale, facultatea și dreptul de a vorbi în numele națiunii întregi, căci în numele acesteia se pot pronunța numai factorii competenți, comitetul și congresul național. „Gazeta Transilvaniei“, din Brașov însă și „Federațiunea“ din Pesta, publicând Pronunciamentul, l'au comentat foarte favorabil, accentuând, că el *trebuie să formeze credeul politic al fiecărui Român din Transilvania.*

Ajuns pe calea presei la cunoștință publică, Pronunciamentul a avut răsunset puternic în întreg Ardealul. Fruntași români din toate orașele ardelenesti s'au grăbit să trimită „Gazetei“ din Brașov declarații de adeziune, provăzute cu numeroase subscrieri. „Gazeta“ le-o publicat pe toate, în vre-o zece numere consecutive, și le-ar fi publicat și pe cele multe, cari l-ar mai fi fost trimise, dacă nu întrevenea *procurorul* cu o percheziție domiciliară la redacția „Gazetei“. Pentru că Pronunciamentul a avut răsunset și în presa maghiară, dar în sens invers, căci foile maghiare, luând act despre cuprinsul Pronunciamentului, au dat alarma, că e primejdie mare în Ardeal și au strigat după procuror, invitându-l să-și facă datorința. Și procurorul dela Curtea de Apel din Târgu-Murăș și-a făcut-o, pentru că după percheziția domiciliară, ținută la „Gazeta Transilvaniei“ din Brașov, a deschis acțiune publică în contra următorilor: *Iacob Mureșanu*, redactorul „Gazetei Transilvaniei“, pentru publicarea Pronunciamentului și a declarațiilor de adeziune; *Basilii Rașiu* canonic și preposit, *Elie Vlassa*, canonic, *Grigorie Mihali*, canonic,

*) Din „Cartea de Aur“, vol. IV, pag. 354.

Ioan M. Moldovan, profesor, Gavriil Pop, profesor, Alexandru Micu, profesor, și Dumitru Farago, profesor, toți din Blaj, pentru compunerea și răspândirea Pronunciamentului. Crima cu sevârșirea căreia erau învinuiți a fost stabilită de procuror în: „*crimă a conturbării păcii publice*“.

Toți cei numiți au fost ascultați judecătorește și din faptele făcute de ei și trecute în procese verbale procurorul și-a câștigat convingerea că toți sunt vinovați; dar înainte de a-și compune actul de acuzare, a trimis la Pesta, ministrului de Justiție, dosarul procesului, pentru că dela acesta primise îndrumare să efectuească cercetarea prealabilă și despre rezultat să-l raporteze.

Intre timp în Ardeal se lăfșe faima, că nu numai cei mai sus numiți sunt dați în judecată pentru „*crima conturbării păcii publice*“, ei și subscriitorii declarațiilor de adeziune, toți, și astfel sute de fruntași români din Ardeal stau la ușile temnițelor ungurești.

Inimosul Ilie Măcelariu, deputat ardelean în dieta din Pesta, alarmat de vestea aceasta, anunță în dietă o interpelare, către întregul guvern, în chestia Pronunciamentului, pe care și-a dezvoltat-o apoi în ședința din 17 Iulie 1848, a dietei, într-o vorbire mai lungă, foarte interesantă, în care arată care e cuprinsul Pronunciamentului și constată că „*aceea ce se cuprinde în Pronunciament, nu poate fi taxat de crimă, nici după legea pozitivă, nici după principiile politicei treze*“, și că ar fi mare greșală presupunerea, că „*Pronunciamentul acesta ar fi produsul unor spirite agitate, pentru că el exprimă pretensiunile întregii națiuni române din Ardeal*“... Spunea mai departe Măcelariu, că „*e adevărat, Pronunciamentul trage la îndoială legalitatea uniunii dela 1848. Dar dacă aceasta e crimă, și dacă peste tot e crimă, aceace formează obiect de cercetare, atunci nu numai celee au subscris, sau au primi de al lor Pronunciamentul ei toți Românii din Ardeal și Ungaria, ba și o mare parte a Sașilor, au căzut în crima aceasta*“... „*Eu o spun clar — declară Măcelariu, — și cu sinceritate ce o datorește fiecare patriot credincios, deși nu în numele națiunii române, fiindcă nu am acest drept, ei ca fiu credincios al ei, că națiunea română nu se împrietenește cu uniunea pripită dela 1848, nu o consideră de legală, iar pentru Românii din Ardeal, uniunea dela 1848 e efluxul volniciei*“...

Se naște sgomot mare în dietă. Președintele intrerupe pe orator și-l admoniează, odată, de douăori, a treia și a patra oră, dar Măcelariu își continuă și termină vorbirea, apoi predă notarului de ședință, spre cetire, interpelarea scrisă și subscrisă, afară de deputatul Ilie Măcelariu, încă de următorii trei deputați ardeleni români din dieta dela Pesta: Avram Tincu, Mateiu Pop Grideanu și Ioan Tulbaș.

Interpelarea era de cuprinsul următor:

— „*Ținându-se în 15 Maiu anul curent malal în Blaj, inteligența română, întrupită acolo, a compus și subscris un Pronunciament.*

Dat fiind, că acest Pronunciament nu cuprinde nimic în sine, ce s'ar lodi de legile, nu numai ale Ungariei, ci ale tuturor țărilor aparținătoare Coroanei Sfântului Ștefan, ba chiar a întregii monarhii austriace ori apoi ce ar periclită existența de stat a vreunei părți;

dat fiind, că libera întrunire și libera manifestare de păreri, ca principale condițiuni ale libertății, nu sunt prin nici o lege restrânse, și prin urmare nici Pronunciamentul din întrebare nu poate fi considerat, decât de o liberă profesie politică, pe care *națiunea întreagă română o consideră de a sa cu începere dela 1848*; iar după ce pe lângă toate acestea în Ardeal, amăsurat informațiunilor noastre sigure, ceice au subscris acel Pronunciament, sau l'au declarat de al lor, spre cea mai mare durere și ofensare a națiunii române însăși, sunt urmăriți din partea organelor guvernului responsabil;

avându-le toate acestea în vedere, ne finem îndreptățiți a adresa următoarea interpelare întregului ministeriu, ca guvernului responsabil maghiar:

1. Are cunoștință onoratul ministeriu, că în Ardeal, persoanele cari au subscris sau au declarat de al lor Pronunciamentul, compus cu ocasiunea maialului din 15 Maiu, anul curent, ținut în Blaj, sunt urmărite din partea organelor oficiale? Și dacă da:

2. Are intențiunea să dispună ca *urmăririle acestea să fie sistate*?)^{*}

În numele guvernului a răspuns imediat la interpelare ministrul de justiție *Baltazar Horváth*, recunoscând, că *da*, cunoaște cuprinsul Pronunciamentului, din care s'a trimis și guvernului un exemplar, dar guvernul înainte de a decide ceva în chestia aceasta a dispus să se facă o cercetare prealabilă, care acum e terminată. Actele au sosit la guvern, dar numai cu câteva ore mai înainte, astfel că dosarul nu a putut fi studiat în întregime. „Dacă însă din acte se va constata, — a spus ministrul, — că sunt adevărate espresiunile acelea din Pronunciament (referitoare la nerecunoașterea și denegarea uniunii), atunci *da*, guvernul crede, că ar comite întrelăsare față cu drepturile țării, și față de siguranța patriei, dacă n'ar duce la bara judecătorei pe corifeii principali ai adunării și ai Pronunciamentului acela... pentru că uniunea sfântă și inviolabilă, nu e permis nimănui să o atace, cu atât mai puțin unui deputat ca atare. Că guvernul cât de pătruns e de dorința de împăciuire se dovedește prin faptul, că tolerează, sau cel puțin a tolerat până acuma, astfel de indivizi la guvernul și la tabla regească din Ardeal, cari cutează să facă în sala aceasta astfel de declarațiuni în contra unității statului maghiar. Guvernul consideră de inimic, pe toți aceia care cutează să atace unitatea statului“. (Ministrul a făcut aluziune la faptul că Ilie Măcelariu era și consilier guvernial în activitate.)

A cerat cuvântul deputatul naționalist român *Alexandru Mocioni*, care a spus ministrului, că dorința de împăciuire guvernul să nu și-o manifeste prin tolerarea sau netolerarea în funcțiunile de stat a unor anumiți indivizi, pentru că lupta națională nu se poartă pentru rămânerea acestora în funcții, ci dacă urea guvernul în adevăr o împăciuire, atunci asigure prin lege drepturile neprescriptibile ale popoarelor nemaghiare, din Ungaria.

^{*} Din „Cartea de Aur“, vol. IV pag. 347.

Deputatul *Ilie Măcelariu* a cerut permisiunea, și casa deputaților i-a dat-o, de a-și face reflexiunile asupra răspunsului ministrului de justiție în ședința proximą, — și astfel în chestia Pronunciamentului s'a vorbit în dieta din Pesta, și în ședința din 21 Iulie 1868.

Primul, care a luat cuvântul, înainte de a se intra în ordinea de zi, a fost deputatul *Ilie Măcelariu*. A declarat că răspunsul ministrului nu-l mulțumește. În Pronunciament nu se cuprinde aceea, ce crede ministrul, atac în contra unității statului, ei exact aceea, ce se cuprinde și în actele Maghiarilor, compuse la toate ocaziunile dela anul 1861 până la 1866, până la reintegrarea legilor dela 1848. I-a urmărit și persecutat guvernul absolutistic pentru aceasta? — Nu! Atunci de ce sunt persecutați acum Românii din partea guvernului unguresc, pentru că fac exact acelaș lucru, pe care l'au făcut, înaintea lor, Maghiarii? În chestie personală spune ministrului, că în dietă *Ilie Măcelariu* nu e consilier guvernial, nu e funcționar de stat, ei deputat al țării. Un lucru să-l știe însă ministrul: „*nu e de invidiat guvernul, care caută printre funcționarilor săi numai suflete servile*“.

Dorbește apoi la obiect deputatul *Mateiu Pop Grindeanu*, ca cointerpelant. Nu-l mulțumește nici pe el răspunsul ministrului. „*Uniunea e votată numai în principiu*“. Nu e perfecționată încă. Vina o poartă guvernul, care nu a compus încă legea despre regularea raporturilor de drept public între Transilvania și Ungaria. Suntem într'un period de tranziție și astfel persecuțiunile nu sunt nici juste, nici motivate. E de neînțeles că atunci, când unii dintre Românii din Ardeal au intrat în dieta din Pesta, ca deputați, cu gândul și în scopul de a ajunge la o înțelegere cu Maghiarii, — cei de acasă sunt chemați pe la tribunale și investigați. Procedura în contra lor trebuie sistată. De aceea face propunerea următoare:

— *„Dieta își exprimă dorința și așteaptă dela guvern, să sisteze curând cercetările ordonate și acum puse în executare în contra Românilor din Ardeal, pentru exprimarea vederilor lor politice*“. (Prin Pronunciamentul din Blaj).

Presidentul anunță, că propunerea se va tipări și împărți între deputați, iar la timpul său va fi pusă la ordinea zilei.

Deputatul *Bonis Samuel* cere respingerea propunerii, — fiindcă nu e făcută de interpelant, ei de alt deputat.

li răspunde deputatul naționalist român *Iosif Hodoșiu*, că interpelarea e subscrisă și de deputatul *Mateiu Pop*, care tot așa nu e mulțumit cu răspunsul ministrului, ca și *Măcelariu*, prin urmare are dreptul să prezinte casei proiectul de rezoluțiune pe care l-a prezentat și el, *Hodoșiu*, roagă dieta să-l iee cât mai curând în desbatere.

„Presidentul anunță de nou, că propunerea deputatului *Mateiu Pop* va fi tipărită, împărțită între deputați și pusă la ordinea zilei“.

(Notă, că toate vorbirile rostite în dieta din Pesta, în chestia Pronunciamentului, ale deputaților români numiți mai sus, cum și a ministrului de Justiție *Horváth*, sunt publicate în întregime în „*Cartea de Aur*“, vol IV pag. 342—354.)

Dieta din Pesta n'a putut fi pusă în situația de a se ocupa cu propunerea deputatului Mateiu Pop Grideanu, decât târziu, foarte târziu, pe la finea anului 1868, cu două zile înainte de închiderea ciclului parlamentar, și anume, din motivul că a avut să desbată și să voteze mai multe legi de mare importanță, între cari se află și legea despre drepturile naționalităților și legea despre perfecționarea uniunii Ardealului cu Ungaria. Procesul pentru Pronunciamentul din Blaj încă și-a făcut cursul său. Pe baza îndrumărilor primite dela guvernul din Pesta, procurorul a ridicat și susținut acuza și tribunalul penal din Târgu-Murăș, a pus sub acuzare pe Iacob Murășianu, redactorul „Gazetei Transilvaniei“, din Brașov, și pe canonicii și profesorii din Blaj, cari au subscris și răspândit Pronunciamentul, aducând „Sentință de acuzare“, în ședința din 21 Noembrie 1868, sub numărul 2487, — care sentință apoi a fost înmănată fiecăruia dintre acuzați, în textuare românească, fiindcă atunci erau încă în vigoare legile Ardealului, votate de dieta din Sibiu, dela 1863/4, conform cărora fiecare cetățean al Ardealului avea să fie ascultat și judecat în limba sa maternă. Sentința de acuzare era, în textuarea ei originală, următoarea :

— „Numărul 2487 criminal 1868. Judecătoria scaunului Murășului, contra membrilor ecclesiei gr. cat., din Blaj, adică contra canonicului și prepositului Basiliu Rațiu, a canonicilor Grigorie Mihali și Elie Vlassa, și a mai multor profesori, asemenea contra lui Iacob Murășianu, redactorul „Gazetei Transilvaniei“, pentru crima de conturbare a păcii publice, după investigațiunea și cercetarea criminală, după ascultarea opiniei fiscalului gremial, a adus sentința următoare :

Iacob Murășianu, redactorul răspunzător al jurnalului politic „Gazeta Transilvaniei“, apărând în Brașov; Vasile Rațiu, canonic și preposit gr. cat., din Blaj, Elie Vlassa, și Grigorie Mihali, canonic gr. cat., și Ioan Moldovan-Miteu, Gavrilă Pop și Alexandru Miteu, profesori gr. cat., în Blaj, — pentru crima de conturbare a păcii publice, normat în §-ul 65 a) b) a codului penal, pe lângă lăsarea pe picior liber, pe baza §-ului 200 din procedura penală — se pun în stare de acuză și sunt de citat la pertractarea verbală finală, care se va ține la timpul său înaintea judecătoriei acestora.

La pertractarea finală sunt de citat: articolul așa-numit *Pronunciament*, din numărul 38 al „Gazetei Transilvaniei“ anul curent, testimoniile despre moralitatea și averea acuzaților, contestațiunea lui Iacob Murășianu. La pertractarea finală sunt a se lua înaintea: numărul 42, asemenea numerii curenți dela 68 până la 78 inclusive al „Gazetei Transilvaniei“. (Erau numerii în cari s'au publicat declarațiile de adeziune.)

Acuzații sunt îndreptățiți în contra acestei sentințe, în 24 de ore după enunțarea ei, la această, ori la cea judecătorească, care, efectul enunțarea ori înmanarea, să înșinuje recurs și motivele recursului în opt zile după însinuarea a le da înlăuntru. Mai departe, acuzații sunt îndreptățiți și la aceea, ca pentru descrierea motivului recursului și pentru apărarea lor la pertractarea finală, să-și iee apărători, alegându-i după voea lor proprie.

Dumitru Farago, fost profesor gr. cat., în Blaj, și denumit preot în Zlagna, pentru crima de conturbare a păcii publice, normată în citatul § 65 a) b) a codului penal, asemenea se pune în stare pe acuză. Dar după ce dânsul din locuința sa, fără știrea și licența judecătoreii investigatoare, ba chiar în contra promisiunii sale s'a depărtat și nu se știe că undă se află, — acum după §-ul 381 din procedura penală, arestarea lui de a se rându, și sentința de acuză, după sensul §-lui 384 din procedura penală, în formă de circular cercetător de a se enunța — se statorește.

Din ședința judecătoreii scaunului Murășului, ținută în 21 Noembrie 1868. *Nagy Samu* m. p. prezident.

Motive.

În 15 Maiu, anul curent, pentru memoria adunării populare, ținută la 1848, în 15 Maiu, în Blaj, tot acolo s'a aranjat după program o sărbătoare și cu ocaziunea aceasta, sub prezidiul prepositului Vasiliu Rațiu în sala bibliotecii gimnasiale s'a ținut o conferență al cărei scop fasionat a fost: consultare despre starea națiunii române. În conferența aceasta s'a stabilit următorul Pronunciament (urmează textul întreg al Pronunciamentului, apoi se continuă):

În conferență s'a hotărît și aceea, ca Pronunciamentul să se publice pe calea jurnalistică și s'a și publicat în 27 Maiu 1868, în numărul 38 al ziarului politic „Gazeta Transilvaniei“, care apare în Brașov, sub redacțiunea responsabilă a lui Iacob Murășianu.

Amintitul Pronunciament, purcezând dintru aceea, că confesiunile și limba națiunii române sunt periclitare, națiunea aceasta e aruncată pe marginea unui abis, și că ar fi restrânsă de pe terenul politic, — preafinde restaurarea autonomiei Transilvaniei, reactivarea articolelor de lege aduși în dieta dela Sibiu, din 1863/4, prin cari articoli națiunea română s'a înarticulat ca națiune, limba și confesiunile ei s'au garantat și conchiemarea unei diete transilvane deschilinite, din acea cauză că dieta pestană nu o pot considera îndreptățită a face legi valide pentru Transilvania, nici pe transilvănenii ce poate vor fi șezînd într'ânsa, de reprezentanți legali ai țării.

Dupăce afirmarea aceea e neadevărată că confesiunile și limba națiunii române, în urma reactivării constituționale a regimului ar fi periclitată, națiunea aceasta ar fi aruncată pe marginea unui abis, și restrânsă de pe terenul politic;

dupăce prin articolul de lege 1847/8 VII din Pojon și prin articolul de lege 1848 I din Cluj, uniunea Transilvaniei cu Ungaria legalmente e decisă și legile acestea, articolul de lege II 1865/7 din Cluj, în deplina lor valoare le-a susținut;

dupăce Maestatea Sa, pe baza jurământului de încoronare, și anume, prin rescriptul din anul 1867 Februarie 20, dat din Diena, dieta din Sibiu, dela 1863/4 de ilegală, hotărârile ei, ca pe cale ilegală aduse de nevalide s'a îndurat a le declara;

după ce deci Transilvania, legalmente reincorporată către Ungaria, numai în dieta comună pestană poate fi legalmente reprezentată, și reprezentanții aleși legalmente în părțile Transilvaniei, pe baza numitelor legi fundamentale, sunt reprezentanții legali ai acestor părți și membri îndreptățiți ai dietei pestane;

după ce periclitarea limbii confesiunilor și naționalității române, față cu egalitatea deplină decretată în aceste legi fundamentale și anume: privitor la confesiune, în articolul de lege IX 1848 din Pojon, — e o afirmațiune nedreaptă și înțește la irritarea spiritelor;

după toate acestea, Pronunciamentul din întrebare, prin care dieta pestană prezentă nu se consideră de îndreptățită a aduce legi valide pentru Transilvania, și nici transilvănenii, cari iau parte într'ansa de reprezentanți legali ai țării, precum și publicarea Pronunciamentului pe cale jurnalistică, — cuprind în sine erima conturbării păcii publice, normată în §-ul 65 a) b) din codul penal, susținut în mod provizoriu, pe baza hotărârii dietale și învoirea Măiestății Sale, întrucât agitează publice în contra unității statului maghiar, se face amăgire de ură în contra aceluia, se înțează animare la opunere în contra legilor sancționate și pe lângă aceea, se face nuzuință la cauzarea antipatiei religioase și naționale;

căci legile noastre aduse pe cale constituțională, pe tot cetățeanul într'o formă îl obligă, iar în cele civile numai legile și pe baza acestora decretate regești și ale oficialatelor îl constrâng, atăcarea validității legii și cu deosebire, nerecunoașterea publică și sărbătorească a vigoarei legilor, cari au reactivat unitatea statului ungar, pronunțarea aceea că reprezentanții poporului, aleși pe baza legilor acestora sunt ilegali și publicarea acestor pronunțări pe calea presei: faptele acestea cuprind în sine agitare periculoasă în contra unității statului, nuzuință la cauzare de despect și ură, asemenea și despre propusul rău față cu astfel de fapte nu e îndoeală din acea cauză, că factorii Pronunciamentului se nuzuesc, ca confesiunile egal îndreptățite, cari stau sub paza legii în credința lor religioasă, iar o naștere în limba ei, periclitată și desbrăcată de drepturile politice a o demonstra;

fața aceea că acuzații la facerea și publicarea acestui Pronunciament au conlucrat se dovedește prin faptele lor proprie: Adecă:

Prepositul și canonicul *Vasilie Raftu* recunoaște că după repeșite provocări a primit prezidiul în conferență, că acolo s'au primit punctele principale ale Pronunciamentului, și anume, punctul al treilea îl părținește cu totul și că după finirea adunării și conferenței asupra Pronunciamentului, a cedit și a subscris Pronunciamentul, însă exprimă clar că pentru a câștiga valoare convicțiilor politice, nu au alt teren decât calea publicității.

Canonicul *Elie Vlăsa* a fasonat, că el a ridicat cuvântul în sensul Pronunciamentului și îl recunoaște de consunător cu opinia sa. Pe rândul cercetării speciale voește a afirma aceea, că în privința publicării Pronunciamentului și ar fi fost de părere contrară, dar în rândul investigațiunii așa ceva nu a pomenit, ci în răspunsurile sale de atunci

stă clar, că fiind de față până la finea adunării, în privința publicării pe calea jurnalistică a conșăles cu părerea majorității și părerea a și apărât-o în rândul răspunsurilor.

Canonicul *Grigore Mihal* recunoaște, că Pronunciamentul în prezența și cu învoirea lui a ieșit, fiind de față până la finea adunării și că chiar ca vicepreședinte a conșărat, e fără îndolală dovedit prin faziunile propositului *Vasilu Rașia* însuși și ale altora.

Profesorul *Ioan Micu-Moldovan* fazionează, că a participat la Pronunciament, că a vorbit în sensul acestuia și îl recunoaște de al său. Pe rândul cercetării speciale însă aduce înaintate, că în privința aceea, că ce să se întâmple cu Pronunciamentul, el, ca cel dintâtu a propus, ca să se trimită la un deputat din dietă, dar după aceea, născându-se propunerea aceea, că numai prin jurnale să se publice, — e fără îndoială, că aceasta și dânsul a prîmit-o, prin cuvintele lui proprii date la protocol: „*primirea propunerilor în privința Pronunciamentului e fapta tuturor participanșilor*“.

Profesorul *Gavril Pop* fazionează, că după primirea punctelor Pronunciamentului, și el a fost pentru publicarea lui prin jurnale și la ascultarea lui cea dintâi a și spus verde; așa dară apărarea lui, cu ocaziunea cercetării speciale, că la stabilirea definitivă în privința aceasta nu ar fi fost de față, cu atât mai puțin are ponderositate, fiindcă și aici zice, că procedura conșă cu părerea lui.

Profesorul *Alexandru M. Micu* recunoaște, că el în conferenșă a prîmit toate trei punctele Pronunciamentului, ca conșătoare cu conșătiunea și părerea lui.

Iacob Murășianu fazionează, că el Pronunciamentul de sub întrebare prin postă, într'o epistolă subșerisă cu M. (cu verostimitate dela *Ioan Moldovan*) l'a căpătat. El însuși l'a însemnat în numărul 38 al „*Gazetei Transilvaniei*“, redigiată de el. Asemenea a publicat tot în foaia aceea, în numărul curenșii dela 68 până la 78, declarașunile aceloră, cari au prîmit Pronunciamentul și cuprînsul Pronunciamentului și în protocol îl recunoaște de al său, iar în numărul 42 al „*Gazetei Transilvaniei*“ îl numește *credeul seu propriu și al mai multor Români*.

Profesorul *Dimitrie Faragó* recunoaște punctul 3 al Pronunciamentului; zice că cu învoire comună și cu învoirea lui s'a stabilit și asemenea s'a hotărît și publicarea lui prin jurnale. În contra lui *Faragó* sustă și motiul de suspiciune, că sub cercetare s'a depărtat fără licenșă din locuinșă sa, a abșis de starea preoșească din *Zlagna* și cu verostimitate a fugit pe teritor strein.

Acuzașii neagă însă propusul rău și iritator. Dar abșrăgând dela aceea, că acesta se învoalvă în însași fapta, o dovedește ziua anului în care s'ă făcut Pronunciamentul, locul, sărbătoarea religioșară, care l'a înaintat (i-a premers). cum și modul publicării, și așa, în privinșă aceasta, vine în considerașune ș-ul 288 din procedura penală.

După toate acestea, crima conturbării păcii publice e dovedită cu totul în mod obiectiv și crîmînalitatea acuzașilor, sau dovada subiectivă, în sensul ș-ului 204 din procedura penală, pe baza faziunilor

proprii, încă, și sunt motive legale de suspiciune și așa punerea lor în stare de acuză, pentru crima de conturbare a păcii publice, după §-ul 200 din procedura penală, — e motivată:

Dispozițiunea în contra lui Dumitru Faragó își află motivarea sa în §§-ii 367 și 363 din procedura penală.

Murăș-Oșorhei, 1868 în 21 Noembrie. *Kolumban* m. p.“*)

La pertractarea finală nu a ajuns acest proces al Pronunciamentului din Blaj, fiindcă la câteva zile după înmânarea actului de acuzare tuturor celor învinuiți cu săvârșirea crimei turburării păcii publice în Ardeal, a urmat grafierea acuzaților, prin următorul rescript regese, publicat în foaia oficială ungară:

„La propunerea ministrului meu de justiție conced, că procedura penală, care este în curgere în contra mai multora, înaintea tribunalului din scaunul Murășului, în chestia Pronunciamentului, să se sisteze.

Dat în Buda, la 16 Decembrie 1868. Francisc Iosif m. p. Baltazar Horváth m. p.“

Grafierea aceasta, neașteptată și nesolicitată de nime, — pentrucă dintre cei acuzați nu s'ar fi umilit nici unul întru atâta, ca să o ceară dela guvernul din Pesta, — a fost premeară de o scenă interesantă, întâmplată în ședința din 8 Decembrie 1868 a dietei ungare din Pesta. Anume, propunerea deputatului *Mateiu Pop Grideanul*, ca dieta să invite guvernul să propună Monarhului sistarea procedurii penale în contra celor dați în judecată pentru compunerea și publicarea Pronunciamentului din Blaj, abia în ședința aceasta a ajuns să fie pusă la ordinea zilei, adevcă la spartul târgului, pentrucă în ziua de 10 Decembrie 1868 ciclul parlamentar a fost închis.

S'a cettit deci de nou propunerea și s'a dat cuvântul propunătorului, ca să o motiveze, dar propunătorul, deputatul *Matei Pop*, a declarat pe scurt numai următoarele:

— „Domnilor! Nu doresc, ca acest proiect de rezoluțiune să fie acum pertractat, ci rog onoratul ministeriu să facă pașii de lipsă la Majestatea Sa, pentru sistarea persecuțiilor.“

A vorbit apoi *Aloiziu Vlad*, deputat din Band, (bun Român, dar în chestia uniunii de părerea, că ea trebuie recunoscută și acceptată că fapt împlinit), declarând următoarele:

— „Onorată casă! Primesc de a mea cauza aceasta, prin urmare îmi jin de datorință să rostesc câteva cuvinte. Eu nu aparțin școalei Pronunciamentelor. Am crescut în școala constituțională, unde umblu de 25 de ani și din acest motiv am aflat de greșit Pronunciamentul acela, după apariția lui, și în toate cercurile în cari m'am arătat, l-am condamnat, pentrucă sunt convins, că ceice l'au inițiat și i-au dat viață, nu au avut în vedere nici interesele națiunii române, nici ale respectivilor subscripșori. Interesele națiunii române, pentru aceea nu, pentrucă prin Pronunciamente cu greu se poate îmbunătăți ceva din interesele națiunii, dupăce numai pe teren legal, pe calea legislațiunei

*) Din „*Federațiunea*“, anul 1868, numărul 172.

se poate esopera ceva, cu conlucrarea factorilor legislaŃiunii. Iar interesele respectivilor nu au fost promovate pentru aceea, pentrucă cum se Ńtie, s'a cauzat respectivilor multă amărăciune, urmăriri și spese. Eu nu ureau să ridice cuvântul *pentru* Pronunciament. Dar am datorința, ca om al dreptului și al dreptății, să expun împrejurările *atenuante*, cari stau pe partea subscriitorilor Pronunciamentului aceluia. Binevoii a ținea seamă de confuzele stări de lucruri politice, cari au domnit în Ardeal dela 1848, până în timpurile mai noue, până la legea uniunii, publicată eri (7 Decembrie 1868). Pentrucă dacă luați în considerare, fără părtinire, și în mod conștiențios, acele stări de lucruri, precum și ideile enunțate asupra Ardelenilor din sistemele urmate unul după altul, apoi principiile politice diametral opuse: puteți afla greșală la respectivii, dar peatra de condamnare nu o puteți arunca asupra lor, cu inimă liniștită. Eu propun deci din partea mea, respective cu acea rugare mă adresez onoratei case, și indeosebi ministerului, ca în urma prudenței, care caracterizează întregul ministeriu, și în special pe presidentul aceluia, din partea mea foarte stimat, să binevoiască, a recomanda grației Maiestății Sale sistarea cercetării ordonate în contra subscriitorilor Pronunciamentului, respective a sistă întreaga procedură și a trage vâlul uitărei peste cele întâmplare înainte de sanționarea legii uniunii* *).

Dieta a primit cu aprobări generale vorbirea, dar mai ales încheterea vorbirii deputatului *Aloiziu Vlad* și a decis, că nu intră în desbaterea acestei chestiuni, după ce nu o dorește aceasta, nici însuși propunătorul, deputatul *Mateiu Pop*, ci trece propunerea în competența guvernului, respective a ministrului de justiție. Acesta apoi a considerat acest gest ca un îndemn, ca o îndrumare, ca să propună grafierea, pe care de fapt a propus-o și care a și urmat în curând, prin rescriptul comunicat mai sus. Ne face impresia însă, că însuși ministrul de justiție a întocmit lucrurile astfel, — ca nu un antiunionist, *Mateiu Pop*, ci un unionist, *Aloiziu Vlad*, să vorbesc ca la obiect, pentru a-i deschide o ușiță de eșire onorabilă din încercătura în care intrase prin înscenarea procesului acestuia.

* * *

Aceasta e geneza *Pronunciamentului din Blaj* și acestea sunt peri-peșile prin cari a trecut acest act însemnat, compus în ziua de 3/15 Matu 1868 în Blaj și a trecut în istoria luptelor noastre politice ca document de mare valoare.

---

*) Din „*Cartea de Aur*“, vol. IV pag. 848.

15 Noembrie 1916.

— Amintiri din pribegie. —

După trei luni de refugiere forțată, primim avizul, că ne putem înapoia la vetrele părăsite.

Bărbații ne-am văzut repede de drum, să vedem întâiu ce e pe acasă, unde nu puteam merge cu toții, ca la o moară pustie. Copiii și nevestele, mai rămâneau, câteva săptămâni, să doarmă pe padiment sau în paturile de fier oprite de ospitalitatea prietenilor din Oradea și Betuș.

Toate suferințele și lipsurile celor trei luni erau uitate; toată sfidarea, cu care detectivii ne anunțau ironic: „domnii pot merge acasă, căci în câteva zile *intrăm* în București” — nu ne mai atingeau.

Mai aveam puțină rezervă, în fundul sufletului; o rezervă ce ne susținea în zilele grele și care ne spunea tainic, că răfuiala din urmă încă nu sosise.

Însfârșit, mergeam *acasă*; vom mai vedea noi, ce va fi, pe urmă.

Gândul înapoierii ne da puteri noi și în trenul ce ne ducea spre Oradea, încercam bucurii de demult, ca pe vremea întâiei tinereți, când ne înapoiam pe vacanțe, dela școală.

Mergeam acasă!

* * *

Când urcam suișul spre Oradea, locomotiva se opri, găfâind, înainte de a-l trece. Încercă, de două ori, zadarnic să-și ia avânt, și se opri apoi neputincioasă.

După zilele luminoase și călduțe de toamnă târzie, ne pomentrăm cu un ger aspru. Șinele păreau înghețate și roțile locomotivei și ale vagoanelor se învârteau pe loc.

Toată lumea coboară din vagoane. Împrăștiam cu lopețile, împrumutate dela mecanici, cărbuni și prundiș, pe șine, și după o muncă de aproape o oră, locomotiva

se repede încă odată, strivind prundișul și oprindu-se în culme, biruitoare.

De aci mai aveam răgazul, să aruncăm o privire spre Beiușul, care ne-a ocrotit, cu atâta dragoste, în vremea exilului nostru: Paturile de fier și saltelele primite dela internatul ortodox; hrana, cu un preț foarte redus, dela internatul bisericeii unite; mesele, la cari ne invitau foștii colegi dela universitate; o excursie kinegetică cu amicul Jean, și altele, la gară, unde aflăm câte un ziar nou...

Eram, pe atunci, niște bieți oameni fără ocupație; făceam lectură, și studiem *de visu* topografia împrejurimii.

Biblioteca liceului avea destulă hrană pentru sufletele noastre trudite. Librăria din localitate încă avea lectură destul de recentă, până la *Parodiile* d-lui Topârceanu.

Ne luăm adio dela Beiuș, cu înduioșare, ca dela un cuib călduț, ce ne-a ocrotit, pe vremea bejaniei. Pe pantă nu mai aveam teamă de nimic. Ne oprim cu măestrul *Iacob Mureșan* — azi aproape uitat de posteritatea „recunoșcătoare“ — îmbucăm ceva la „dughiana“ lui Săracu, și, în zece minute, sosim la Oradea.

* * *

Nu mai era atmosfera ostilă, care ne sufoca, cu două luni în urmă. Lumea ovreiască și ungureasă, atât de amenințătoare mai nainte vreme, acum ne privea cu o sfidare mută, aproape cu compătimire, ca pe niște bieți oameni necăjiți, cari nu mai puteau face nimănui vr'un rău...

Am luat masa la „Pisica albastră“, și patronul n'a mai fost necesitat să ne șoptească discret: „plecați repede, domnilor, căci publicul urea să vă insulte“.

Oaspeții, cari ne recunoșteau, ne priveau cu milă și șopteau: „Blăjenii... săracii...“

La masa vlădicească, unde am primit invitație, n'am luat parte, căci nu aveam nici haine de gală, nici dispoziție sufletească.

Ordinul era: ne întâlnim la gară, la ora trei. Trenul ne aștepta, tras pe linie separată. Era, par'că, *acelaș*. Două vagoane de clasa întâiu, două de clasa a doua, restul vagoane de povară.

Ne-am aranjat în cele din urmă, pregătindu-ne loc de odihnă, peste noapte, din lăzi și bagaje.

Plecaserăm numai în pardisiuri, căci paltoanele le împachetaserăm, cine știe unde. Am răbdat de frig, dar merinde aveam destulă, și se mai găsea și câte o sticlă cu vin. Unde mai puț, că aveam în buzunar trei sute de coroane, avans din leafă, pe două luni.

Recunoșteam gările, oamenii înghesuți pe peron, trenurile militare, cari de două ori au încercat să ne dea jos, având nevoie de vagoanele noastre.

După lungi tratative telefonice cu Clujul, am fost lăsați în pace, să ne vedem de drum.

După două zile, ne apropiam de Teiuș.

Eram acasă.

Aveam senzația omului ce se înecă, simțind, în clipa din urmă, iarăș pământul solid, sub picioare.

* * *

La Uioara (Ocenele Murășului de azi) am respins chiar, merindea ce ni se ofera în ungurește, de societatea, care îngrijea de alimentarea gratuită a trenurilor cu refugiați.

Gara cea frumoasă din Teiuș era într'un hal de plâns. Geamurile erau pe jumătate înlocuite cu scânduri. În restaurant un miros infect, o amestecătură de lume, din toate neamurile pământului. Soldați germani și austro-ungari beau rachiu din pahare mari, la mese murdare, stând în picioare.

Reușim totuș să luăm o supă caldă, o tocăniță și un păhar cu un lichid cenușiu, de care nu mai văzusem; un păhar cu bere.

Și cum stam cu păharul în mână, mi-a venit în minte, că era aniversarea nașterii mele. Ștersei repede o lacrimă, ce mi se îmbulzea pe gene și privind la chipul meu încărunit, în cioburile oglinzii, ridicai păharul și urai în tăcere, numai pentru mine:

— Cu bine, amice, cei patruzeci de ani.

— Să dea Dumnezeu, răspunsei, tot eu, în tăcere, zimbînd de astădată...

* * *

Dar nu mai aveam astâmpăr.

Cum ne simțeam acasă, nu mai înțelegeam să așteptăm în Teiuș, încă 12 ore, când urma să plece trenul nostru.

Urceam în cel dintâu tren personal, câtu prieteni, lăsând bagajile în grija acelorlalți.

Cu conductorul ne-am lămurit mai greu, dar, când văzu hârțile, închise și el ochii, ca în fața unor bieți pribegi fără țară...

Când ne-am dat jos la Blaj, încercai o emoție adâncă. Pare că intrasem în cetatea adormită, din basme.

La restaurantul dela gară o lampă cu petrol se sbătea în luptă cu stângerea. Un om necunoscut ne spuse să plecăm, căci la ora nouă seara restaurantul se închide.

Porțrăm, cu teamă, pe strada pustie, luând drumul către sat. Nici o zare de lumină nu se vedea, măcar la ure-un geam.

Aflaserăm, încă în exil, că săcuii refugiați s'au abătut prin oraș, înstăpânindu-se mai ales pe casele celor deportați.

Ne gândeam cu groază : ce va fi la noi acasă ? Repetam că ne-am părăsit tovarășii de drum, cari vor sosi măcar în ziua mare.

Dibutam ca orbii prin întuneric, în orașul, ce părea petrificat de un duh rău.

Când ajunserăm în strada cea mare, răsuflaram mai ușurați. Cunoșteam de-acum toate casele, cu ochii închiși...

Ci întunerecul stăruia și aici, ca o amenințare.

Am trecut pe la poarta mea și n'am îndrăsnit să intru. Dibuind prin întuneric, am bătut la poarta unui prieten.

Intuneric complect. Nici un om pe stradă... nimic...

Pământul se cutremurase par'că din temelii și o prăpastie fără fund, înghițise orașul, cu oameni cu tot...

Nu mai îndrăsneam să mă înapoiez la mine, dar nici nu puteam să mă cule în zăpadă.

Intr'un târziu deslușii scăpărarea unui chibrit și o luminică discretă se aprinse, în depărtări mari...

Până să-mi deschidă, aveam impresia că întunerecul mă apasă tot mai mult, gata să mă strivească.

Mi se părea că întunericul e tot atât de nepătruns, ca și cel-ce a stăpânit haosul înainte ca Duhul Domnului, care plutea de-asupra apelor, să fi rostit porunca salvatoare :
„Să se facă lumină....“

AL. GIURA

Vasile Pârvan.

În cuvântarea ținută la mormântul istoricului Dimitrie Onciul, președintele Academiei române, Vasile Pârvan, vorbind în numele înaltei instituții, spunea:

— „În templul nostru mai este și o altă vedenie rară: noi suntem cei veșnic tineri. Lumea ne zice nemuritori. Iar, ca de obicei, greșește: căci noi murim, murim chiar de mai multe ori în una și aceeași viață a lutului. Ceeace e adevărat e, că până ce Părintele tuturor făpturilor ne cheamă la dânsul, noi rămânem mereu aceiași copii naivi și nu pierdem neprețuitul dar, de a ne mira de necunoscut și de a admira sublimul. Și fiecare din noi vine de aduce mereu hrană nouă finerei noastre bucurii, niciodată obosită de a mai cunoaște încă o parte din necunoscut. Ci felul cum ne măsurăm noi între noi, e acesta:

„Nu acela, care aduce el mai mult, e cel mai vrednic, ci acela, care are cea mai curată, cea mai sfântă bucurie, de aceea ce aduc alții.

„De aceea când vedem pe vr'unul din bătrânii noștri mai tare îndușoșat de frumseța noutății ce o aduce vr'unul din noi, noi îi dăruim iubirea noastră mai cu grabă decât chiar aceluia care aduce marea noutate. Căci noutăți pot iscodi multe minți istețe, dar puțini sunt aceia cari ne învață a ne lepăda de bestia din noi și a ne uni într-un tot cu gândul cel veșnic, bucurându-ne și suferind pentru dânsul“ (Memoriale, p. 86).

Și puțin mai departe în acelaș panegiric:

„Căci taina vieții celei fără de moarte în memoria perpetuă a generațiilor, altfel așa de ușor uitătoare, stă în puterea ce a avut muritorul de a se curăți de păcatul încântării de sine. Stă în renunțarea de a se fi iubit numai pe sine, de a fi apăsător mereu pe deaproapele cu greoaia lăfire a frunții sale, de a fi cerut mereu recunoștință pentru faptele sale. Stă, mai ales, în puterea de a se fi dăruit mereu fără răsplată și fără nădejde, numai pentru iubirea de onorurile, care nu putrezesc și pentru continua iertare a oamenilor, cari din țărână se nasc și în țărână se întorc“.

Vasile Pârvan, cuvântând așa, în graiul nou, lapidar, vânjos și concentrat de gândire, voia să-l caracterizeze pe Dimitrie Onciul, dar a caracterizat pe omul de știință în general și îndeosebi mai ales pe sine însuși.

„Tinera bucurie de a mai cunoaște o parte din necunoscut“..., puterea de a se dăruie mereu fără răsplată și fără nădejde, numai pentru iubirea de lucrurile, care nu putrezesc“, descoperă taina vieții și actipității lui Vasile Pârvan, — omul mic de trup, puțin la înfățișare, care a luat în spate uriașa povară a cercetării științifice a celor mai vechi origini ale Nației noastre. Volumele în care a așezat aceste cercetări aduc aminte de lespezile și blocurile de piatră însăși, în care a descifrat și a citit atâtea taine ale trecutului român, dacoroman, getodacic.

Tinăra lui bucurie de a mai cunoaște o parte din necunoscut, nu l-a părăsit nici în ultimele luni ale vieții când bolnav, isprăvea monumentală sa „Getica“, în care adâncea studiile de preistorie autohtonă până în mileniul al treilea a. H.

Aceași bucurie impersonală, din singura iubire „pentru lucrurile, care nu putrezesc“ l-a ținut în soare și vânt, în pas și nehotărât, în mijlocul săpăturilor, a blocurilor de piatră pe cari se zărea o inscripție, veri de-a rândul, când sănătatea lui, muncă încordată de peste an, i-ar fi cerut alte recreații.

În limpezirea acestui scop al vieții pentru un savant, i-au venit, de timpuriu ajutoare tragice: un intelect pătrunzător, care a ridicat valoarea țărânilor române de baștină, din care se trăgea, arătând culmile de gândire și sinteză la care se poate înălța; o existență aspră de elev și student sărac; o prăbușire fulgerătoare a fetei individuale, personale, abea întrezărită în căsătorie și familie; o familiarizare din tinerețe cu înțelepciunea gândirii antice, care-ți îmbie, stoic, zeama de cucută; o înghețată izolare în singurătatea cercetărilor fără frâu, pregătind chiar o operă, care vecinic va rămânea izolată de marea mulțime a celor pentru care lucrase, a căror origine și străorigine o cântase.

Cu concursul acestor elemente ce-au intrat în viața lui de timpuriu, nu e mirare că Vasile Pârvan vedea „taina vieții celei fără de moarte în perpetua memorie a generațiilor“ mai ales în „puterea de a se fi dăruit mereu fără răsplată și fără nădejde“. Pentru savantul mort în puterea bărbăției, răsplata comună, pe care o pot da oamenii, venise de când era în floarea tinereții: profesor universitar, membru al Academiei, directorul școlii române din Roma. Dar nu la această răsplată face el aluzie. Ce rost puteau avea onorurile, recunoașterea, când pentru el însuși viața e fără răsplată, „fără nădejde“, când nimic nu rămăsese în lume pentru gândul și omul solitar decât „bucuria de a mai cunoaște o parte din necunoscut?“

Bucuria aceasta impersonală nu se ridică decât din ruinele celei personale; omul, cât trăiește în lume, nu se poate desmaterializa desăvârșit; bucuria de care vorbește Vasile Pârvan se ridică din rădăcini amare.

Singur gândul când pornește dintr'un cap genial, când în sborurile lui de vultur nu întâlnește decât singurătăți înghețate, e de-ajuns o povară pentru o vieță de om, e de-ajuns pentru a-i reduce bucuria vieții la cunoașterea a încă unei părți din necunoscut. Dar Vasile Pârvan a fost nu numai un puternic gânditor, care și-a dat seama de marea tragedie a vieții omenești, de suprema ei tragedie: aceea de a se simți singur sieși asemenea în întreg universul, ci el a cunoscut, din temelie și zădărnicia gândurilor altora. A răscolit praful lumii vechi și a știut că praf se alege din gândul nostru.

Și totuși puterea cugetării a fost refugiul lui și niziunța de-a învia lucrurile moarte supremul sbucium, — vieță. deși zadarnică „fără răsplată și fără nădejde“, supremul scop, și el a încercat să umple golurile din veacuri cu vieță, s'o reconstitue. Atât de mult l-a frământat taina cea nepătrunsă... Imi pare că vorbind de tinăra bucurie a savantului și spunând că ea consistă în „a cunoaște încă o parte din necunoscut“, Pârvan nu înțelegea numai reconstituirea materială a vieții dispărute, ci o cercetare a însăși tainei ei, a fragmentului de atunci din vieță, pentru a-i mai încerca încă odată înțelesul.

Il va fi găsit? Iată ce considerații face după ce înviează gândurile asupra morții la greco-romanii din Pontul stâng:

„Ce valoare are vieță pentru indivizii sau grupările de oameni — etnice ori sociale — din diferitele epoce, putem vedea mai clar tocmai din poziția pe care o iau față de moarte. Ce adâncime poate fi în înțelegerea vieții la acela, care trece pe lângă moarte ca pe lângă un simplu incident banal? Ce bucurie adevărată de vieță poate fi la acela, care nu privește moartea ca un blestem al genului omenească, cărui i s'a dat voie să știe ce e vecinicia și totuși trebuie să moară. — Pentru cel care trăiește vieță ca o corvadă, sau pentru creștinul, care o primește ca o ispită și ca o pedeapsă, moartea poate fi chiar binevenită; pentru celce se amețește în nimicurile plăcute ori supărătoare ale fiecărei zile, moartea poate fi o intreruperă, admițem chiar dureroasă, a ocupațiilor sale meschine, devenite simpatice printr'o lungă obținuință. Dar pentru cel ce a luat vieță în cel mai adânc înțeles al ei, care a vrut s'o transforme prin gândurile lui într'o rază de vecinicie,

moartea e sau o durere fără de margini, sau o cumplită absurditate; sau tragedia lui Alexandru, care murea la 33 de ani în Babylon, pentru că îndrăznise să trăiască viața așa de intens cum numai zeii au voie să trăiască, — sau imposibilitatea logică, din care Platon scoate nemurirea sufletului. Sufletul omenesc, care s'a atins odată de cele eterne își cere nemurirea, sau, dacă nu o poate crede, se frânge într'un uriaș imn funebru ca pentru apunerea zeilor. — Toată durerea din lume nu poate ajunge pentru a plânge un suflet, care în veci nu se va mai înfiora de armonia luminii din lume" (Memoriale, 23, 24).

Vasile Pârvan a fost desigur un suflet, care „s'a atins de cele eterne". Opera lui ne stă mărturie. Dar pe care din cele două drumuri a apucat el? Și-a „cerut nemurirea" ori „s'a frânt într'un uriaș imn funebru ca pentru apunerea zeilor"? Inclinăm să credem că primul drum a fost ales, acela al lui Platon, acela bătut de „Thracii nemuritori", — strămoșii săi.

Pe gânduri ne pune numai adausul lui: „fără nădejde" din fraza citată din panegiricul lui Dimitrie Onciul: „Taina vieții celei fără de moarte în memoria perpetuă a generațiilor stă... mai ales în puterea de a te fi dăruit fără răsplată și fără nădejde".

Totuși memorialul său „Gânduri despre lume și viață la Grecoromanii din Pontul stâng" Pârvan îl întitulează „Laus Vitae", iar lauda vieții, chiar la alții, nu ne-o putem închipui fără nădejde.

N'a trăit destul pentru a apuca definitiv pe unul din cele două drumuri, nu și-a „cerut nici nemurirea", nu s'a frânt nici „într'un uriaș imn funebru, ca pentru apunerea zeilor?"

Din pasagiul următor s'ar putea crede:

„De fapt cel de pe urmă muritor este un genial descoperitor de mijloace și motive spre a se face nefericit; și cel mai strălucit creator de gânduri luminoase este perfect neputincios în a găsi mijloace și căi, cari să-l conducă la fericire. — De aceea înțelepciunea populară nu a născocit în miile de ani de când aleargă după fericire, fără a o putea găsi, decât un singur chip de a se apropia de ea: uitarea. Uitarea nenorocirilor, uitarea temerilor și a groazei de moarte, uitarea vieții reale în întregimea ei și afundarea în visul fantastic al entuziasmului dionisiac, aphrosidic, apollinic" (Memoriale, 45).

A înțeles Vasile Pârvan nemurirea ca Grecii antici? „Ori puțința de a trăi noi înșine în sufletul altuia e singura adevărată valoare omenească?" (Memoriale 58).

Ca gânditor Vasile Pârvan va fi încă multă vreme studiat. Din apropierea de această latură a ființei sale un folos va fi incontestabil: ferment de gândire pentru cititor. În un scriitor contemporan român nu aflăm atâtea pagini de gânduri tari sau într'aripate, într'o formă mai concentrată, într'o espunere clară.

* * *

Nu vom încerca să stăruim asupra covârșitoarei importanțe științifice a operei lui Vasile Pârvan, ca istoric, ca arheolog, — domenii în care a ajuns la un renume mondial, scrierile lui, cercetările lui, rămânând pietre de temelie pentru cercetările din viitor, în legătură cu pământul țării noastre și istoria începuturilor neamului nostru.

Din oricât de mari înălțimi ar fi văzut Vasile Pârvan, lumea și viața, oricât de departe s'er fi știut de vulgul „lipsit de gânduri“, cu oricât stoicism ar fi suportat grelele lovături ale sorții, stăpâna zeilor nemuritori, el v iubit cu înfocare pământul și neamul din care s'a născut. Și credem că în contemplația filosofică-patetică asupra acestor două elemente ale vechii colective naționale, în lauda și închinarea ce le-a adus sufletul său a fost inundat de rare bucurii. Puțini au mai vorbit așa de cald, cu atâta avânt poetic despre strămoșii bătrâni, despre Patria de azi ca el. Și știm că cuvintele izvorăsc din plenitudinea simțirii lăuntrice, a dragostii, a bucuriei pe care o ai însuși.

Chemat să comemoreze la Academie împlinirea alor optsprezece veacuri dela moartea împăratului Traian, Vasile Pârvan, într'o cuvântare splendidă, artistică împletită din poezie și istorie, din simțire caldă și gând înaripat, a spus poate cea mai frumoasă laudă asupra nașterii poporului român. Sunt părți de epopee, de factură antică.

„Rugineau codrii. Ca niște paseri obosite coborau lângat către pământ frunzele aprinse de cea din urmă sărutare a soarelui de toamnă. Prin satele Daciei mergeau sunuri de răsbunări romane. Negustorii din Miazăzi se făceau tot mai rari. Și cei cari mai îndrăzneau să se afunde în adâncimile Daciei păduroase, priveau sfios împrejur, vindeau repede și plecau pe furiș. Ostategii și fugarii romani, slujitorii regelui dac, lucrau cu zor la întărituri, închideau văile cătră Dunăre, ridicau burguri, dregau cetățile, construiau mașini de asalt, turnau arme. Femeile erau posomorite, bărbații erau tăcuți. Era liniște aspră în toți și poruncile Regelui erau grabnic și cu prisos împlinite. Când începură a cădea fulgii știa fiecare că în primăvară va putea muri“. (Memoriale, 165).

lată tabloul cu care începe povestirea războiului din care Dacia avea să iese înfrântă. Sunt aproape toate paginile acestui discurs, pagini de antologie.

„Din timpuri citate de amintirea muritorilor trăiau pe pământul acesta, îmbrățișat de cele trei ape, cu marea cetate, clădită de zei în mijlocul țării: cu munți de patru părți. Și nu erau o blată nație rățăcitoare, ca vecinii germani ori sarmași. Ei nu erau o nație barbară, ca nenumărații locuitori ai Nordului mlăștinos, sărac și friguros. Ei erau statornici, orânduși, luminași, în străvechi legături cu civilizația elenă, — cu cea mai avântată credință idealistă în nemurire, pe care au gândit-o oamenii, — cu tradiție milenară — în ale vieții de societate ori de stat, — cu nume glorios în lupta de libertate față de toți cei puternici din jur, cu incomparabila epopee de unitate națională biruitoare a regelui Burebista îndărătul lor“ (p. 166).

Toate aceste caracterizări, ca și a pământului și a poporului, nu sunt vorbe frumoase, produs al fanteziei: înapoia flecăreia e o inscripție, o cercetare, o pătrundere până în miezul vieții de atunci.

Am citat și până acum prea mult, dar gândul nostru era să ademenim pe cei cari nu cunosc partea din literatură din opera lui V. Pârvan, să-i citească în întregime cel puțin volumul „Memoriale“. Așa că, pentru atingerea acestei ținte, vom mai reproduce din puternicul, vigourosul, noul stilist. Iată de pildă portretul lui Traian:

„Pentru brăul de argint al Dunării lupta acum un spaniol, cu fire tânără, cu credință proaspătă, cu speranță nepusă la încercare; luptă ca în vremile bătrâne ale alcătuirii Italiei, — când țaria romană se oșelea mai mult prin înfrângeri decât prin biruințe — cu voința hotărâtă de a împlini cele fixate de Roma eternă, fie chiar și după un secol de lupte și un ocean de sânge.

„Cel ce purta acum armele Romei era un om liniștit, măsurat, cuminte, modest. Era doar numai prin tatăl lui dintre cei ce în Senat hotărau de soarta lumii... Și împărat... El rămâne încă tot omul din popor, răbdător la muncă, întârziind bucurios la plăcerile trupului, cu nesfârșit respect pentru străluciții senatori ai Romei“. Insistând apoi asupra stăruinței lui Traian în împlinirea unui gând, Vasile Pârvan îl caracterizează de mare, tocmai pentru această stăruință, pornind dela această axiomă grea de gând: „Noi muritorii suntem mari nu pentru găsirea unui gând într-o zi cu noroc, ci pentru urmărirea într-o mie de zile și cu, și fără noroc, a gândului unic, care stă la temelie oricărei vieți creatoare“.

Și socotiți dacă a fost de cineva mai bine caracterizat nou¹ neam, născut din trezirea într'unul singur al celor două popoare, — al nostru, decât în următorul pasagiu din „Parentalia“ :

„In alcătuirea sufletului națiunilor prin treziri de suflete diverse spre a se forma un aliaj nou, ca înfățișare și ca putere, femeia e ca picătura de fosfor, aruncată în bronzul topit.

„Bărbatul e, înainte de orice, fiul femeii. Fii oamenilor sunt ceea ce sunt femeile lor: discrete, credincioase, cu sufletul adânc, supuse, devotate până la moarte, — sau brutale, greoaie, sensuale, banale, locvace. Prin afinarea femeii, se afinează rasa. Și femeile noastre au fost afinate de suferință, răbdare, credință, muncă, tăcere, inclinare. Și fii țărancilor au fost: suferitori, răbdători, credincioși, muncitori, tăcuți, închinați datoriei dintru străvechi timpuri și până la întemeierea țării celei nouă de azi.

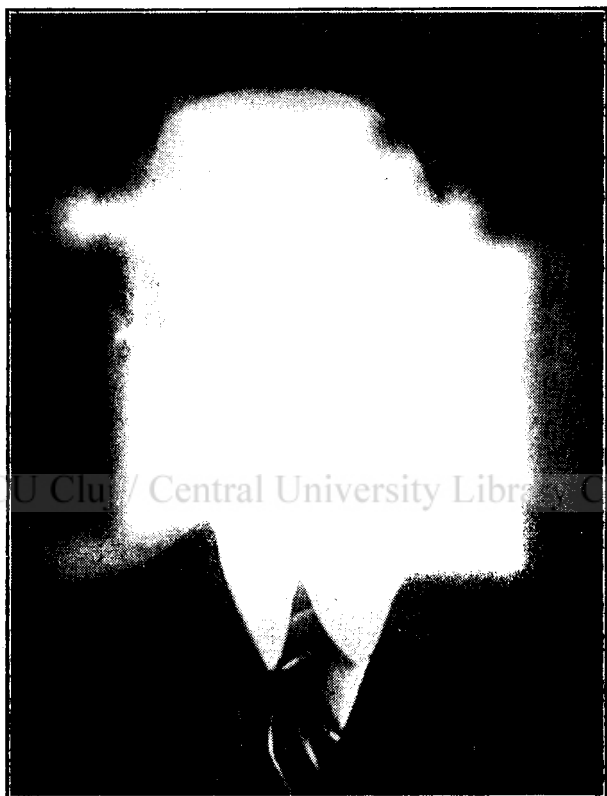
„La nașterea sufletului biruitoarelor de azi stă femeia dacă. Tăria bărbătească a femeilor spartane, — marele foc de nebună închinare zeului îndumnezeirii noastre aici pe pământ, Dionisos, inspiratorul, care ardea în femeile thrace, măreția tovărășie în luptă și suferință alături cu bărbatul, în sfătuire cuminte și maiestooasă maternitate, a femeilor romane, — erau în femeia dacă. Spartan-thracoroman a fost sufletul, care la alcătuirea națiunii noastre, ne-a fost dăruit de femeia dacă.

„Pentru că și-a crescut, pentru că și-a cultivat, pentru că și-a innobilat astfel femeia, pentru că a creat prin milenara olegere și desăvârșire a tipului ei, o astfel de femeie, Dacul a dat firea lui noului popor daco-roman. Nu în limbă, nu în obiceiuri, nu în forme materiale ale vieții, a fost biruința, ci în *calitatea* sufletului. Marea liniște, marea nobleță suverană, care peste romanizarea prin suflete, diverse, venite de pretutindeni, — peste imensa inundație slavă, care amenințase a ne face greoi, molâi, confuzi și triviali, ca acei nou veniți. — peste marile infuzii de sânge străin de toate neamurile, — ne-a păstrat sublimi în aristocratica noastră înălțare spirituală peste toți cei dimprejur, a fost darul primei femei dace, căsătorite cu primul roman așezat în Dacia, și a urmașilor ei cu suflet tare, Daco-Romanele.

„Priviți la fiul femeii dace: țăranul, cu botul drept, cu figura rezervată, cu ochi sfredelitori, cu glasul crescut ca pentru scârbă dela distanță mare, cu mișcările rare, potolite, pentru a ținea mult la oboseală, cu sufletul senin întru așteptarea ca ceva firesc nu numai a binelui, ci mai ales a răului, cu legea cuvântului dat cu legătura până dincolo de moarte, cu delicata ascundere a durerii ori a bu-

curiei prea mari, cu domneasca ospitalitate dela egal la egal, cu bunăcuviință distinsă față de fețele luminate, dar și cu adâncă ironie și nobilă închidere în sine, pentru cei ce nu-i simt cuviința lui.“

Ne pare că o mai deplină caracterizare a virtuților de rasă, una mai justă și mai profundă, nu ne-a fost dată până acum.

SEXTIL PUȘCARIU.

Simțirea lui Dasile Pârvan pentru Nația și Patria de azi, pentru jertfele aduse în războiu o aflați în cele două memoriale ținute în onoarea camarazilor căzuți în războiul pentru unitatea națională. Sunt părți de-o superioară frumusețe.

Rândurile de mai sus n'au avut altă pretenție decât să atragă atenția cititorului asupra unei părți mai puțin cunoscute din opera lui Dasile Pârvan, și anume chiar asupra aceleia, care poate deveni ferment de gând și simțire înalt umană și adânc națională.

ION TURCU.

Crăciunul sinistraților, 1927.

— Prolog.*) —

Cum fluieră vântul prin horn și la geam!
Ce ger îndrăcit e pe-afară!
E-al lernii pomposul și trufașul hram,
Sau Vântul cu larna se 'nsoară?

Pornitu-s'a larna prin munți și prin văi —
E-o sgriftoară, aspră mătușă —
E rea cu oricine, cu buni și cu răi
Și-i ghiafă ce-mi poartă în gușă.

Și — iată — n'or trece nici trei săptămâni
(Cum plânge, 'n furtună, gorunul!
Cu ramuri ce-amenință, par'e'ar fi mîni!)
Crăciunul ne vine — Crăciunul!

În casele arse sunt bieți sinistrați
Cu fețele palide, supte —
N'au grâu în hambare trudiții noști frași
Și hainele-s coapte și rupte.

Le-a ars ce-adunat-au cu sârg și 'ndelung,
Copiii le plâng. Miserere!
Și codrii de pâine la toși nu ajung
Ce vaiet, ce plâns, ce durere!...

* * *

O, dar telefonul chiamă, telegraful, cablul cere —
Rotativa, salahorii scribi pretind. Durere?
E o marșă ca oricare, în jurnal fi-o „etalează”,
Și, când pausamentul vorbeii tu îl ceri, ei te
[sfidează —
Superior zimbesc când tremuri: logica-a ajuns
[orfană!

*) Cătit în Sibiu, la o serbare dată pentru sinistrații jude-
fului, XII. 1927.

Ei își fac o meserie să implânte pana 'n rană.
Ce-i durerea unor sate? Temă pentru reportaj!
Ca un box de-atleți sau altul, tot brutal, la

[„vernisaaj“ !

„Bieții oameni!“ spui în treacăt și-ți ascunzi fața
[în blană,
Aruncând un ban la omul ce te ține de pulpană,

* * *

O! Dar văd mai mult, mai aspru sărăcia
[răspândită,
Nu o văd numai la micii copilași fără de pită,
O 'ntâlnesc mai des, mai spornic, sărăcia
[cerebrală.
Ridicatu-și-a pe lume-o rușinoasă catedrală!...

Voi sporiți să se pornească, smulsă din
[apocalipsă,
O lavină uriașe ce împrăștie jaf și lipsă,
Ce 'ndârjește frate-soră și religii și popoare —
Voi sunteți groparii cinicii ai Rațiunii, care moare :

Gazetari imberbi, neronici, cu creionul spadasin,
Sacrilegi improșcătorii de pucioasă și venin —
Impresarii de „reviste“, de perdiție lupanar —
Bursieri, cari, într'o noapte, adunați, ca 'ntr'un
[grânar,
Aur câștigat la bursă cu o dungă de condei,
Voi, cari nu cunoașteți munca și iubirea sfântă ce-i.

Doamnele de prin saloane, lumea 'n care se
[„amuză“,
„Gustă“, ca la cărți, lansându-ți, cinic, vorbele —
[ventuză,
„Diplomații“, prinși și dâșzii în vârtej, se
[cangrenează
Și cu fraze-electorale toți se supralicitează...

Ori și cât manicate degetele le aveți —
Sânge văd, pe prețul groaznic alor mii și mii de
[vieți!

Sunteți „oameni“ sau flămânde fiare fără de
[căpătâi?]
... Văduvit de 'nțelepciune, bietul nost' pământ
[rămâi!

* * *

Sate văd arzând cu focuri nesătule, 'n bobotaie —
Mii și mii de guri flămânde, victimele de bătaie
Și orașe 'nfloritoare, 'n vesel triluri de bacantă,
Amorțește-le pe dată... levisita vesicantă...
Zeci și sute, mii orfanii copilașii, fără de tată,
Adăpost căutând zadarnic; lumea iar' înrouată.
Nu de roua din 'nălțime, ci de roua sângeroasă!
Curge sânge! puști și tunuri, țipete, topor și
[coasă!

Asta vă e omenirea?! N'a 'nvățat nimica minte?
Dă-i la mîr! lozinca vremii? Alta: Dinte pentru
[dinte!?

Dar atunci o sarabandă diavolească, desmățată,
Face una cu pământul, iarăș, Europa toată!
Râde negrul, râde roșul, râde galbenul, ne lasă
Să ne 'ncăierăm, ca orbii, pentru galbeni de pe
[masă;

Detronatî-ne-am, nu suntem albul sfânt de-acu
[mai mult:
Până în rărunchi cetit-au, prin tranșeie, 'n omul
[„cult“ ...

Nessus a 'mbrăcat cămașa, în venin cumplit
[scăldată,
Azi Rațiunea arde 'n zecel, machiavelic
[imbrăcată.

În zadar se 'mpotrivește, prinsă 'n flacări, fără
[de vină,
Piere, sugrumată, cinic, de lozinca „Ce desbină!“

O, privit-ați vreodată și voi, seara, spre 'nălțime?
Glasul tainic să rostească respicat au n'a fost
[nime?

Glasul, care vă ridică, glasul, care vă arată,
Că suntem doară același fil ai unul singur tată?!

Pe cărarea cea lactee, mii de stele-ași apucată?
N'ași simțit voi adevărul: suntem toți dintr'un

[aluat?

Musculițe efemere!? Biblia, doar' și ea vi-o

[spune!

Dar, atunci, blestém pe huze, 'n loc de sfântă

[rugăciune?!

Dați afară „Fericirea“ din religia creștină,

Pentru „făcători de pace“, spuneți „pentru cari

[desbină!“

* * *

De-asta-o vreți, iau târnăcopul

Și-o făclie-'mi dați 'n mână,

Întâr'tați în juru-mi focul,

Întunerec nu rămână

Nici atât, cu toți s'o știe,

Mic și mare — 'n ghenunchiez.

Het, cioclu, vino! dă-mi sicrie :

Rațiunea vreau să 'nmormânteț.

Din zece, — o sută, dintr'o mie,

Din fiecare cap eu prind University Library Cluj

Rațiunea, să-mi urmeze mie

Și-o sting, în loc ca s'o aprind —

O 'ntind în racle, — i dau uitare,

Din râul Lethe mii șuvoaie —

Oricât cuprins de 'nfiorare

Aș fi, chiar gâtul se 'ucovoiaie —

„Rațiune-ai moartă! Da! E moartă!“

Să n'o 'nviași, v'ar blăstema

Și-ar blestema haina soartă

Și 'n groapă iar' s'ar înturna!

Ce vreți cu ea? A fost regină,

Dar voi ași detronat-o, 'n drum

Călcaț'ași haina-i și — cu tină —

Acuma-i pulbere și scrum...

* * *

Suntem selavii de galeră a lozincilor turbate!

Orizicât Rațiunea spera 'n simțemintele de frate,

Ori și cât cu dreapta tindem spre zenitul sfânt
[al minții,
Ne cosește, nemiloasă, Moartea, unde-au mers
[părinții —
Dar 'nainte de-a închide ochii pentru vecinicie,
Tu desfiide Ignoranța, ori și ce ți-ar rânji fie —
Tu trăiește-ți clipa mândru, chiar cu mâni
[încătușate...
Suntem sclavii de galeră a lozincilor spurcate!...

* * *

Cel puțin atât : disprețul tu-l arată, 'n lume —
[fară!
Scârba; care te cuprinde întrupează-o 'ntr'o
[fanfară,
Las' să sune garna, steie saltimbancii și-ți
[rânjească!
Murdăria vorbei sarbezi, corosive, înflorească
Sub gingia-le lascivă, stâlpilor de cafenele —
Tu aruncă-le în față vorbe grele, tot mai grele :
„Asta e chemarea voastră? Să 'ncâlciți, să
[smulgeți rana?
Nu-i puroi destul pe lume? n'auziți și voi: „Osana
Celui care vrea noblețea pe pământ, tămăduire?!
Nici un strop n'aveți în suflet din cereasca
[Lui iubire?
Fiecare vorbă-a voastră, zeflemea încinsă 'n
[spini?
O, dar imi sunteți atunci criminali și asasini!“

* * *

Cum ne târim printre ruine
Și răni adânci cum pipăim!
O, nu ne e de noi rușine,
De morții noștri din cîntirim?
Și nu ne spun, în orice țară,
Pe orice petec de pământ :
„De ce vă faceți viața-amară?
Așa urmași pe Domnul sfânt?

Aceasta vi-e creștinătatea ?
Aceasta-i etica 'n Talmud ?
V'a blăstema posteritatea
De gândul vost hain și crud.
Legați voi rana sângerândă ?
Turnați de viață elixir ?
Întârîtați fiara flămândă ?
Dați nebunia la delir ?
În loc de chiot făr' de nume
Vreți steaguri negre pe la porți ?
Cu toții sinistrați pe lume,
Vreți hecatombe noi de morți ?“

* * *

Și, totuș, nu ! Uriaș sporească
Zeci, sute săbii de Damocles —
Înfricoșând, mii trigi târească
Mii trupuri scumpe de Patrocle —
Să zămislească gându 'n boală
Apocaliptice vedenii,
Sporind a inimii răscoală,
Cu lungi și 'ndurerate dénii,
Se ia cu toate 'n luptă dreaptă
Rajiunea, mîntea de pe urmă —
Și-un steag de mântuire 'ndreaptă,
Ce sbuciumul păgân mi-l curmă.
Un țipet, care izbăvește —
De din adâncuri ne purcede —
E țipetul ce se dospește,
Din inima de om ce crede,
Ce jură într'o lume nouă,
Mai bună, nobilă, de frați,
Un țipet ce vă strigă vouă :
„Suntem cu toții sinistrați !“

* * *

Cum, fluieră vântul prin horn și la geam !
Ce ger îndrăcit e pe-afară !
E-al lernii pomposul și trufașul hram ?
Sau Vântul cu larna se 'nsoară ?

*Ascute urechea : e-un frate 'n prăpăd —
El chiamă, se tânguie, geme —
Și ochii-ți cu spaimă mizeria o văd
Și mâni se întind, ca să cheme.*

*Nu-s mânilor numai de om la aman,
Sunt mâni ridicate spre ceriuri —
Sunt mâni grăitoare la-ai tăi, la dușman,
Mâni albe, din cer, de misteruri...*

*Sunt mâni ce vorbesc la mii conștiinți
„Adună, ajută și... iartă!
Acesta-i temeiul curatei credinți,
Căci altfel e viața deșartă!”*

*Popoare și state, religii, cum pier
lubirea de nu le e chiagul!
E-o lege preasfântă, pornită din cer —
Șt astăzi își caută ea magul.*

*Fii magii lubreți, cu ea alinați!
O, nu se dea 'n lături nici unul!
... Pe-o lume 'noită, surori, toți-și frați...
Așa serbați voi sfântul Crăciunul!*

Sibiu, 15 Decembrie 1927.

H. PETRA-PETRESCU.

Poporale.

Cel fecior de Sîr mai mic,
Mă-sa Vineri l-o făcut,
Sâmbătă l-o botezat,
Duminecă l-o 'nsurat
Luni în tabără-o plecat.
La nevestă i-o lăsat :
Măi nevestă, draga mea,
Da tu numa că m'așteaptă
Nouă ani și nouă luni
Și pe-atâtea săptămâni.
De-i vedea că nu mai viu
Tu te suie'n vârf de munte
Și-ți fă ochisorii roată
Și te uită 'n lumea toată.
De-i vedea codrul ciungit
Să ști mândră, c'am murit,
Să ști, c'am fost împușcat
De piștoale p'în picioare
De pușcuță p'în mână
Și tăiat de săbiuță.
Cea nevestă tinerea
Da ea nu l-o așteptat
Nouă ani și nouă luni
Și pe-atâtea săptămâni.
Dac'o văst că nu mai vine
S-o suit în vârf de munte
Și-o făcut ochișii roată
S-o uitat în lumea toată
Și-o văzut codru ciungit
Și-o știut dar c'o murit,
Și-o văzut codru uscat
Și-o știut că-i împușcat

De piștoale p'în picioare
De pușcuță p'în mânușă
Și tăiat din săbiușă.
Cea nevastă tinerea
Jos la țar'-o cobărit
Și-o văzut murgu viind
Din scopite scânteiând
Și p'în nări pară suflând.
Ea din graiu așa grăia :
— Ho-ho-ho, murguțu meu
Und' lăsași pe domnul tău,
Domnu tău și soțu meu?
— Da io numa l-am lăsat
Drept în fruntea taberii,
Șede 'n paloș răzimat
Cu capul șede ciuntat.
El fie ți-o poruncii,
Cu partea lui de moșie
Să-i faci masă la vecie
Și cu partea lui de loc
Să-i faci masă la prohod.
Tu să te căsătorești
Lui altu nu-i trebuești
Făr'o crucișă de brad
Pune-i-o tu lui la cap! —
Cea nevastă tinerea
Ea din graiu așa grăia :
— Vai mămuca, maica mea,
Ce să fie și asta?
Că nice-s fată la mama,
Nici nor la soacră-mea....
Da mai bine ce-o să-mi fiu?
Tot rügina pietrilor
Și mâncarea peștilor...
Tot molu să mă molească,
Nime să nu mă cunoască
C'am mai fost din vița voastră. —

(Auzită dela Viroana Mieruș, din Năsăud, care o știa dela Nastasia Morariu
din comuna Romuli, lângă Năsăud.)

Buc. 1906.

A. P. BĂNUȚ.

Poporale.

În fundu' grădinii mele
Răsărit-au viorele ;
Paște badea boii 'n ele
Și tot mână slugile
Să-i trimit eu buzele.
Da' eu n'am inebunit
Să-i trimit buzele 'n vânt.
Vie gazda slugilor
Că ști rându' ușilor
Și dulceața buzelor.

Mândra cu ochi mierăuți
Tot în gură s'o săruți
Da' la ochi să nu te uiți ;
Că la ochi de te-i uita
Șapte boale te-or lua —
Șapte boale ș'o lungoare
Și friguri amorâtoare.

(Colecția T. PODARIU.)

Te duci...

Te duci... odată cu sfârșitul verii
Pe 'ntinsul unui an de 'mbelșugare...
Iubirea mea a fost o apă mare
Și unduioasă ca lumina serii.

A fost un cânt în șoaptele tăcerii,
Urnite într'un scârțait de care.
A fost o urmă pe acea cărare
Pe unde calda desprimăvărare

Știu s'o facă pururi anonimă...
A fost o jertfă tristă și sublimă
... Ca 'n clipe de pioasă tresărire,

Plugari se dau în lături ca să treci...
Te duci... eu te petrec c'o 'mbătrânire
Din vremi când te pierdeam sub liliaci...

MARIUS ILIESCU.

Mișcarea culturală.

In țară.

Idei, oameni, fapte :

Ion Bianu. De curând a fost serbătorit din partea universității din București, cu prilejul împlinirii alor cinzeci de ani de activitate științifică și pedagogică, profesorul universitar și academicianul *Ion Bianu*. Inchinarea ce i s'a adus de către colegii și tovarășii de muncă a fost dintre cele mai sincere și respectuoase.

În cei cinzeci de ani de activitate Ion Bianu a ajuns pentru mulți, pentru toți cei cari l-au cunoscut, — un simbol al hărniciei modeste, al muncii disciplinate, sistemizate, al stăruinței, al râvnii prin știință și al caracterului negru.

Tinăr profesor, cu frumoasă pregătire științifică, de care a dat dovadă în întâia lui lucrare asupra vieții și activității ardeleanului Samuil Micu, unul dintre cei trei deschizători de drumuri în istoria și filologia națională, — Ion Bianu și-a îmbogățit, an de an, cunoștințele, răpit tot mai mult de vraja vechilor noastre scripturi, copleșit de importanța lor documentară pentru istoria limbii și literaturii, ca și pentru trecutul nostru cultural, în genere.

Bibliotecar al Academiei Române de aproape patru decenii, Ion Bianu a cercetat și catalogat, a studiat și a clasat materialul existent, și a îmbogățit, an de an, cuprinsul întătei noastre biblioteci, cu manuscrise de cărți rare, după cari știa să alerge, pe cari se pricepea să le câștige pentru comoara Academiei, — ori unde ar fi fost semnalate.

Dacă azi Biblioteca Academiei e bine orânduită, științific organizată, cu materialul ei enorm ușor utilizabil, meritul

principal este al dlui Ion Bianu. Ne mândrim că o calitate românească mai pronunțată în sufletul național de dincoace de Carpați: stăruința infatigabilă în munca după un plan bine stabilit, a stat la temelul organizării Bibliotecii Academiei Române.

Dar Ion Bianu n'a fost numai un harnic organizator, ci, în primul rând un cărturar îndrăgostit de slova românească, și unul, care a voit să facă valoarea cărții românești cât mai accesibilă tuturor, să ușureze drumul pentru pătrunderea în tainele ei tuturor celor ce s'ar simți ademeniți să descifreze trecutul limbei și literaturii noastre.

Încă înainte cu aproape treizeci de ani supusese Academiei Române proiectul pentru editarea *Bibliografiei românești vechi*, până la 1830, din care întâiul volum apărură la 1903, în strălucită execuție tehnică pentru acele vremuri. Întâiul volum dădea o icoană a tipăriturilor românești dela 1508 și 1716, iar al doilea până la 1831.

Lucrarea o făcea cu ajutorul altui ardelean harnic, Nerva Hodoș, — bibliotecar-ajutător la Academie. Nu e o catalogare a vechilor scripturi, ci o Bibliografie critică, strict științifică, inițiatoare sigură pentru cel atras de tainele și comorile scripturilor bătrâne. Întreaga lucrare e făcută după raportul și propunerea făcută de dl Bianu Academiei Române încă în ședința dela 28 Februarie 1895.

Tot cu priceperea și stăruința lui ni s'au dat cataloagele manuscriselor și predicelor românești, consultate zilnic de zeci de cercetători ai trecutului nostru.

De aproape patru decenii Academia Română nu se poate închipui fără Ion Bianu, nu numai pentru organizarea pominită, ci, par'că, pentru întreaga ei funcționare. În vremea războiului pentru întregirea neamului tot dsa a fost lăsat să grijească și să apere comorile întâiei noastre instituții de cultură, când soarta armelor ne-a fost potrivnică și a trebuit să ne retragem în Moldova.

Despre rezultatul cercetărilor sale limbistice, literare, istorice, Ion Bianu a înformat mereu publicul, prin nenumărate articole și studii publicate în revistele și ziarele noastre, iar de pe catedra profesorului universitar de istoria literaturii nu s'a mărginit să comunice generațiilor de ascultători, viitori

profesori aceste rezultate, ei a aprins dragostea pentru ele, ea și pentru noul cercetări, în mulți tineri.

Operei sale științifice i s'a adăugat aceea de educator, îmbrăcat în aceleași calități ale modestiei, râvnei, exactității.

Iată pentru ce Universitatea din București i-a putut aduce un prinos de închinare sincer și respectuos. „Asociațiunea“ noastră a avut totdeauna în Ion Bianu un înțelept sfătuitor și un sprijinitor dintre cei mai hotărâți. „Biblioteca Astrei“ are să mulțumească mult ardeleanului, căruia i-a fost dat să-și desvâlve talentul și munca în cadre mai largi, decât acele ce le putea oferi „Astra“, pentru îmbogățirea aceleiași culturi naționale. Respectuos ne asociem și noi prinosului ce i se aduce lui Ion Bianu cu prilejul împlinirii celor cincizeci de ani de muncă științifică și pedagogică.

„TRANSILVANIA“.

*

Sextil Pușcariu. În deosebire de poeții și prozatorii noștri, cari, cu puține excepțiuni, pun lira 'n cui înainte de anul al cincizecilea al vieții, când au norocul să-l ajungă, — bărbații noștri de știință rămân în plină activitate și peste acest prag primejdios muzelor române. Rămânând la timpurile mai noi, cine nu știe că Hajdeu, Xenopol, Onciul, de-o pildă, au muncit și au crețat până la mari bătrânețe? Sau, dintre cei în viață, câți, în frunte cu N. Iorga, nu îmbogățesc știința românească și după cincizeci de ani ai vârstei.

Sextil Pușcariu a atins pragul unei jumătăți de veac de viață, în plină activitate științifică. Momentul, în publicistica ardelenese, a trecut aproape neobservat. Bucovinenit, în mijlocul cărora a trăit și a muncit câțiva ani Sextil Pușcariu, la Universitatea din Cernăuți, azi românească, și în fruntea mișcării și a nizuințelor culturale ale frumoasei provincii românești, — au avut o atenție frumoasă pentru ardeleanul, care împlinea cincizeci de ani de viață. Revista „Junimea literară“ a pregătit un număr omagial celui ce azi e o mândrie a filologiei românești, iar în filologia romanică, recunoscut de autoritate și peste granițe, — și nu de azi. *)

Sextil Pușcariu a fost dintre pușinii tineri ardeleni, cari au putut să-și câștige, înainte de unire, o cultură temeinică,

*) Un număr omagial a tipărit și „Revista filologică“, I, Nr. 1—2.

o fundamentală pregătire științifică, la marile jocuri de cultură și știință ale Apusului. Și, după Cipariu, e întâiul ardelean, care și-a făcut un scop al vieții din cercetarea limbii și a literaturii române, cu deosebirea că el coborâse în arena cercetărilor stăpân pe cele mai noi metode științifice și pe întreg materialul cercetat înaintea sa. Începând cu teza de doctorat Sextil Pușcariu s'a dovedit ca o capacitate de mână întâi în domeniul tratat și de atunci legăturile lui, colaborarea lui a fost neîntreruptă cu cei mai distinși romaniști de ieri și de azi ai Europei.

Profesor la universitatea din Viena, trecut la cea din Cernăuți, ajuns de timpuriu membru al Academiei Române, Sextil Pușcariu a avut cinstea să prezideze organizarea Universității Daciei supertoare, fiind și întâiul Rector al universității din Cluj. În tot acest restimp de tină răzispire de forțe, preocupările de om de știință nu l-au părăsit; cercetările sale, studiile sale, au sporit an cu an, pe lângă uriașa sarcină ce-l pusese pe umeri Academia Română: aceea de a continua elaborarea Dicționarului limbii române, început de Hajdeu.

Dacă ar fi să pomenim numai munca științifică depusă la Muzeul limbii române din Cluj, volumele din „Dacoromania“ și elaborarea Dicționarului, și încă am avea dovada cea mai strălucită a neîntreruptei activități, a aprofundării științifice, a lărgirii continue a preocupărilor, cari fac azi din Sextil Pușcariu o mândrie a Universității din Cluj ca și a Academiei Române.

Am putea spune că, în domeniul filologiei, Ardealul prin el a ieșit din sfera dibuirilor sau a romantismului științific.

Dar Sextil Pușcariu e nu numai omul de știință, savantul recunoscut azi și peste granițele țării, ci el a fost și un inițiator și promotor al mișcării culturale și literare în Ardeal, începând cu întâiul deceniu al acestui veac, și această mișcare a avut-o și în Bucovina.

Cine, din generația matură de azi, nu știe că mișcarea literară dela „Lucașfăruș“ nu poate fi despărțită de numele său? Cine nu-și aduce aminte de dările sale de seamă, de cronicile limpezii, în cari analiza producția literară contem-

porană și nu numai pe aceea a scriitorilor din Ardeal, ci și din vechea țară?

Aprecierile lui au acționat în două direcții: a crescut încrederea în sine a talentelor, începătoare atunci, și au ferit de exagerări și false direcții noua mișcare culturală.

Mulți regretăm până azi că specialitatea științifică l-a răpit aproape cu totul de la critica literară. Aprecierile sale juste, limpeză, ar fi putut lumina adeseori valorile reale ale scrisului românesc, ajutând în mare măsură orientarea literară a publicului cititor.

Sextil Pușcariu a fost, din tinerețe, totodată un asiduu colaborator la opera culturală a „Astre” noastre, până la sarcina de-a fi un restimp și directorul despărțământului ei din Cluj. În biblioteca „Astra” a publicat o istorie a literaturii vechi.

* * *

Dr. Sextil Pușcariu s'a născut în Brașov, în 4 Ian. 1877, având ca părinți pe Iosif Pușcariu și pe Eufrosina, născ. Ciureu. S'a căsătorit în 1905 cu dsoara Leonora Dima, nepoata compozitorului Gh. Dima. Are doi copii. Studiile: Brașov (1884—1888) școala elementară, Brașov, la liceul românesc și săsesc (1888—1895), studiile academice la universitățile din Lipsca (1885—99), Paris (1899—1909) și Viena (1901—1904).

Funcțiuni: Docent de filologia romanică la Universitatea din Viena (1904—1906), profesor de limba și literatura română la Universitatea din Cernăuți (1906—1919), decan al fac. de litere (1914—1918), profesor de limba și literatura română la Universitatea din Cluj (1919), (rector 1919—20).

Activitatea științifică: 1. Der Dialekt des oberen Olttales (în D. Jahresbericht des rum. Instituts zu Leipzig), Leipzig 1898; 2. Die rumänischen Diminutivsuffixe, Leipzig, 1899 (teză de doctorat); — 3. Lateinisch Ti und Ki im Rumänischen, Italienischen und Sardischen, Leipzig 1904 (teză de abilitare); — 4. Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element, Heidelberg, 1905; — 5. Studii istororomâne. I. Texte, București, Acad. Rom. 1906; — 6. Dicționarul limbii române, București, Acad. Rom. (începând cu 1907); — 7. Cinci ani de mișcare literară, Buc. 1909; — 8. Contri-

buși la Gramatica istorică a limbii române, Buc., Acad. Rom. 1911; — 9. Lehrbuch der rumänischen Sprache (în colab. cu E. Herzog), Czernowitz, ed. 1 (1919), ed. 2 (1920); — 10. Locul limbii române între limbile romanice (Discurs de recepție), Buc. Acad. Rom. (1920); — 11. Istoria literaturii române. Epoca veche, Sibiu, Astra, (1921); — 12. Dacoromania, Buletinul Muzeului Limbei Române, Cluj, 1920—1923 (vol. I—III); — 13. Cartea cea bună (Biblioteca de popularizare), București, Cultura națională; — 14. Cultura, revistă, Cluj, 1924; — 15. Literatura română, Arad, Bibl. Sămănătorul, 1925; — 15. Zur Rekonstruktion des Urrumänischen, Halle, 1910; — 16. A fondat „Glasul Bucovinei“ în Cernăuți (1918).

A colaborat și colaborează la următoarele reviste și ziare românești și streine. 1. *Române*: Gazeta Transilvaniei (Brașov), Familia (Oradia-Mare), Tribuna (Arad), Voința poporului (Cernăuți), Candela (Cernăuți), Telegraful român (Sibiu), România Jună (București), Convorbiri literare (București), Nouă revistă română (București), Românismul (București), Cugetul românesc (București), Luceafărul (Budapesta și Sibiu), Conștiința românească (Cluj), Glasul Bucovinei (Cernăuți), Dacia (București), Gândirea (Cluj-București), Transilvania (Sibiu), Voința (Cluj), Patria (Cluj), Sămănătorul (București), Cultura (Cluj), Dacoromania (Cluj), Anuarul Institutului de Istorie națională (Cluj), Cele trei Crișuri (Oradea-Mare), Societatea de mâine (Cluj).

2. *Streine*: Zeitschrift für rumänische Philologie (Halle); — Literaturblatt für germanische und rumänische Philologie (Leipzig); — Wissenschaftliche Beilage der Leipziger Zeitung (Leipzig); — Wörter und Sachen (Heidelberg); — Deutsche Literaturzeitung (Berlin); — Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der Romanischen Philologie; — Zeitschrift für vergleichende Literaturgeschichte (Berlin); — Litteris (Lund); — L'Europa orientale (Roma).

Activitatea publică: Vicepreședinte al Sfatului național din Bucovina (1918) și secretar de Stat la externe, a fost solul trimis la Iași la M. S. Regele ca să-i aducă la cunoștință Unirea Bucovinei. — Comisar general numit de Consiliul Dirigent pentru organizarea Universității din Cluj (1919). — Delegat al României la Liga Națiunilor (de la 1922). — Membru în Si-

nodul eparhial al Clujului și deputat în Congresul bisericesc.
— A fondat Muzeul Limbei Române la Cluj.

Distincțiuni: Membru al Academiei Române și în Secția literară a Asociației, Soc. Scriitorilor Români, Sindicatul Presei Ardelene etc., Comandor al ordinului „Coroana” și „Steaua României”, Legiunea de onoare a Franței.

Destitul filolog francez, dl *Gaston Paris*, recenzând în „Romania” (XXXII, 476) o carte a dlui P., scria: „este unul din cei mai distinși membrii de tineri învățați români, cari de câțiva ani încoace au făcut să intre filologia românească pe căi nouă și rodnice”.

În „Transilvania” XXVII (1896) a publ. dl P. poezii traduse din Heine. În Nr. pe Martie 1922 din „Transilvania” a scris fostul nostru scr. lit., dnul I. Georgescu, despre ideile luminoase ale dlui P. din „Cuvântul de deschidere” al congresului al 2-lea al asoc. profesorilor univ. români din Cluj, 1921.

— În 1911 a publicat dl Dr. N. Drăgan, o dare de seamă în „Transilvania” despre cartea dlui P. „Zur Rekonstruktion des Urrumänischen” (pg. 67). — În *Biblioteca „Astra”* Nr. 1 a publicat dl P. volumul I. din „Istoria literaturii române”, lucrare epuizată.

* * *

În urma celor relatate mai sus e prea firesc dacă și „Astra” noastră ține se aducă tributul ei de laudă acestui învățat român, sprijinitor călduros al tendințelor noastre culturale.

Trăiască încă mulți ani, spre binele propăștirii neamului și umanității!

REDACTIA.

*

Scrisoare din Franța. Publicăm cu deosebită plăcere scrisoarea ce urmează. E o dare de seamă despre apropierea ce se face în orașul francez Toulouse între francezii și români.

Avem înaintea ochilor o revistă localnică, dedicată aproape în întregime serbărilor franco-române din Iulie, a. fr., cu multe fotografii, cu o dare de seamă conștientioasă, cu discursuri avântate.

Apropierea de Franța culturală ne zace la inimă și dacă auzim că la Paris, Toulouse, Strasbourg, Lyon, etc. studențimea și cealaltă intelectualitate română este primită cu bra-

fele deschise, ne bucurăm, căutând să primim și noi pe misionarii culturii franceze cu aceeași dragoste. Așa ne vom cunoaște reciproc și așa vom învăța să ne simțăm.

Ardealul are sete de cunoștințe cât mai multe și dacă le va privi și prin prizma franceză va fi spre binele Franței și a României.

Ni s'a promis o serie întreagă de scrisori franceze. Le vom da loc — aplaudând succesele tinereții române pe acest teren.

REDACTIA.

Publicul românesc a fost la timp informat despre frumoasele manifestații franco-române, ce au avut loc în Franța, la Toulouse, în lunie și Decembrie 1927. Aceste manifestații ce au fost onorate cu înaltul patronaj al E. S. dl Diamandy, Ministrul României la Paris, au ieșit din comun, având deosebitul merit de a pune în adevărată lumină progresul activității acelor care doresc cât mai mult apropierea celor două națiuni surori.

Se știe că la Paris funcționează asociația „Les amis de la Roumanie”, sub patronajul dlui Louis Marin, Ministru în cabinetul actual francez și mare prieten al țării noastre. Prestigiul mare ce și-a creat această asociație — în care figurează cele mai de seamă personalități franceze — este atât de impunător, încât cu drept cuvânt România se poate mândri și mai ales ferici, — cu acțiunea sa hotărâtă, energică — și metodică, fiind și foarte valoroasă.

Dupăce și-a organizat complet activitatea sa la Paris, lărgindu-și mai mult orizontul, a început înființarea de filiale în toate orașele Franței. Succesul strălucit ce a avut crearea primelor filiale merită toată atenția.

S'au înființat filiale la Lille, Lyon și Toulouse, ultima fiind creată în urma vizitelor Ministrului nostru în acest oraș, în lunie trecut; aceasta a fost și cea mai reușită.

Primirea grandioasă făcută Ministrului nostru, dl Diamandy, entuziasmul cu care au manifestat cetățenii francezi, au arătat cât de mult era așteptată înființarea acestei filiale.

Cine a ascultat frumoasele discursuri ale dlor Dresch, rectorul Universității, Picavet, profesor la Facultatea de litere și cuvintele prietenoase ale dlui Billières, primarul orașului, nu putea să nu rămână impresionat.

Atunci s'a hotărât acordarea dlui Diamandy a titlului de „cetățean de onoare“ al orașului Toulouse, precum și decernarea diplomei de „doctor honoris causa“ de către vechea și vestita Universitate a capitalei latine — amândouă — două distincții foarte rar acordate.

În afară de aceasta, felul în care a fost constituit comitetul acestei filiale, — comitet, din care fac parte: Rectorul Universității, Decanii Facultăților și Directorul renumitului Institut „electrotehnic și de mecanică aplicată“ și mai ales programul întocmit, în care figurează numeroase proiecte interesante, — au arătat dorința fermă de a rămâne și la Toulouse pe acelaș teren serios — terenul faptelor. În această ordine de idei, nu putem sublinia îndeajuns inițiativa frumoasă — și generoasă — a consulului României la Toulouse, dl Joseph Carrère, de a fonda acolo un cămin pentru studenții români. Inițiativa este pe cale de a se împlini. Dealțul dl Carrère este cel ce a organizat cu atât succes zilele „franco-române“, de la Toulouse. Dsa să revine, în cea mai mare măsură, meritul de a mări acolo numărul prietenilor României.

Suntem conștienți că oricâte cuvinte de mulțumire am aduce pe această cale, acestul sincer și distinș prieten al României, ele sunt insuficiente, dsa fiind cu adevărat „sufletul“ activității franco-române la Toulouse. CORESP.

*

Propaganda culturală. Dl C. Rădulescu-Motru, profesor universitar și membru al Academiei Române, scriind despre „Propaganda culturală“ într'un număr recent al revistei „Idea Europeană“, spune despre condițiile ce trebuie să le întrunească propagandistul cultural în străinătate.

„Prima condiție ce trebuie să îndeplinească un propagandist este abnegația de sine. Cu cât mai modestă se înfățișează persoana propagandistului, cu atât mai înălțată apare cauza, pentru care se face propaganda. Modestul apare sincer și devotat. Când a izbutit să impre-

sioneze prin ureo însușire pe acela care-l ascultă, atunci acesta își face o idee cu mult mare despre cauza pe care propagandistul o apără. Dimpotrivă se întâmplă cu propagandistul lăudăros de sine. Cauza pe care lăudărosul o servește apare celui ce-l ascultă cu atât mai falsă, cu cât lăudăroșia de sine este mai evidentă“.

Dl Rădulescu-Motru, care e o personalitate distinșă a culturii românești și un gânditor de seamă, aduce și explicația psihologică a constatării de mai sus.

„Ori și cine“, scrie dsa, „știe din practica vieții lui, că modestia

é cea mai bună scrisoare de recomandafie. Când cineva vine să-ți vorbească în numele unei cauze mari, — dacă prin ea însăși cauza e într'adevăr mare, — cauza vorbește dela sine. Numai când cauza este mică, este nevoie să vorbească în numele ei un om mare. Dar aceasta nu mai este propagandă, ci protecție“.

Dl Rădulescu-Motru face aceste aprecieri în legătură cu propaganda culturală în străinătate și arată cum se făcea pe vremuri de către „propagandiștii apostoli“, cari părăseau granița duși de singurul gând de-a fi folositori țării. Se pare că dl Motru face aluzii la anumite persoane; așa s'ar părea din fraza: „Suntem văzuți de străini prin prisma unor înfumurați de talent, dacă nu chiar prin prisma unor adevărate secături“.

Noi știm că propagandă culturală în străinătate se face puțină, — chiar propaganda de ordin politic lasă de dorit. Și mai știm că ceice vorbește în numele culturii românești în străinătate, nu pot fi înglobați în caracterizările de mai sus, cel puțin propagandiștii pe cari îi știm noi: N. Iorga, D. Părvan, prof. Pompei, Racoviță, Levaditi, Marinescu, Țițeica, etc. Aluziile, desigur, privesc pe alții, pe cari nu-i știm.

Dl Rădulescu-Motru recunoaște însuși: „Din fericire propaganda noastră are și alte fețe... Sunt profesori modești, cari fac cursuri la Sorbona și cari colaborează la cele mai însemnate publicații străine. Sunt apoi tineri, cari lucrează în școlile străine cu atâta râvnă și pricepere, că țara văzută prin prisma lor, este într'adevăr admirată“.

* * *

Noi am reprodus aprecierile de mai sus, privitoare la propagandistul

cultural în străinătate pentru că ele se potrivesc și celui de acasă. Într'adevăr, cauza nu e serotină nici pe pământul Patriei de propagandistul, care n'are alt gând decât să sperie lumea, fie cu cunoștințele lui, fie cu oratoria pe care și-o crede excepțională. Publicul autohton așteaptă sinceritate în opera de propagandă culturală, așteaptă modestie de apostol. Ideea numai astfel rodește. Causa însăși trebuie să militeze pentru ea din însăși expunerea subiectului.

La noi sunt tot mai mulți aceia cari dau năvală la vorbele mari, la importanța lor personală, pentru a desprinde argumente de convingere. Se crede adesea că însăși poziția socială a cuiva îi dă dreptul să fie un propagandist cultural și nu numai dreptul, ci și calitățile necesare.

Uneori propagandistul indigen se crede la o întrunire publică și imitează întru toate pe oratorul electoral. Fără să-și pregătească subiectul, fără să țină seamă de nivelul publicului ce-l ascultă — de pildă a celui jărănesc — dă drumul cătorva clișee obișnuite la ori ce întrunire și-i pare că a făcut lucru mare. Unii dintre cei ce fac fără nici o obligație această propagandă, când li se dă ocaziunea sau când o caută înșiși cred că nației îi poți vorbi și nepregătit și ori când sunt gata cu discursul sau conferința. Desigur că aici modestia de care vorbește dl Rădulescu-Motru ar fi necesară și că lipsa ei zădărnicește rezultatul, chiar când intenția bună există. I. T.

*

Al IV-lea congres al Uniunilor intelectuale. La al IV-lea Congres al Uniunilor intelectuale, ținut anul acesta la Heidelberg, a fost reprezentată și Uniunea intelectuală ro

mână, înfînjată în toamna anului 1926. Asupra subiectului pus în discuție: „Rolul istoriei în formarea conștiinței popoarelor“, au vorbit din partea Uniunii noastre dna Alexandrina Gr. Cantacuzino și dl profesor C. Rădulescu-Motru.

Rostul „Uniunilor intelectuale“ ar fi pregătirea unei „conștiințe pacifiste a lumii“.

Cităm din raportul Dlui Motru:

„Până la cunoașterea deplină a realității, pe care o are conștiința de popor, socotim că metoda cea mai bună pe care trebuie să o urmeze istoria, este stricta ei neutralitate față de idealul social și politic. Menirea istoriei nu este să influențeze, într-o direcție sau alta, ei să descrie și să analizeze trecutul pentru a-l face mai înțeles inteligenței. Istoricul să rămână om de știință, iar nu un împărțitor de promisiuni: chimist, iar nu alchimist“.

În discuția congresului părerea dlui Motru a fost de partea celor ce susțineau „istoria critică a omului eliberat de tradiție“, pe când alte păreri au militat puțin istoria „ca mit și tradiție națională“.

Între acești din urmă a fost și delegatul italian Emilio Bardero. După ce face apologia fascismului, E. Bardero conchide că nu-i „hotărâtor adevărul faptei istorice, ci efectul: istoria ca mit“.

(REV. IDEEA EUROPEANĂ).

*

† Mihail Csaki. A dispărut una din figurile reprezentative ale Ardealului. Mihail Csaki nu a fost nici prefect, nici politician, ci profesor și conducător de muzeu, totuși, ea educație, hărnicie, productivitate și caracter un demn reprezentant al națiunii sale. Viața lui se leagă de Muzeul Brukenthal din Sibiu, precum

înțreaga organizare științifică a acestui muzeu se leagă de numele lui. Patruzece de ani a lucrat Csaki la acest muzeu, spre mulțumirea specialiștilor și a publicului. Muncii și inițiativii lui se mulțumește cercetarea critică a galeriei, definirea științifică a tablourilor prin specialiști renumiți, îngrijirea conservării și restaurării, publicarea cataloagelor galeriei în numeroase ediții și formate, lărgirea cadrului muzeului, dela galerie particulară la un muzeu național al sașilor, prin formarea de secții noi și anexarea muzeului Carpaților. La bibliotecă: aranjarea din nou, cataloagele pe fișe și specialități sunt opera lui. Ce înseamnă această activitate de muzeu își poate da oricine seamă, dacă ia în considerare mărimea muzeului Brukenthal (după Muzeul național ardelean din Cluj cel mai mare muzeu din Ardeal) și de personalul redus. Din acest punct de vedere meritele sale sunt într'adevăr extraordinare. Cataloagele publicate prin el sunt și azi cele mai serioase științifice din România, comparația cu cele publicate înainte de el și de alte muzee ardelenne ne evidențiază inovațiile sale superioare. Dar Csaki a avut planuri mai mari în dezvoltarea muzeului, spre binele țării, dar lipsa de mijloace și moartea l-au împiedecat.

Ca conducător de muzeu și om a fost întotdeauna muncitor, modest și serviabil. A fost un bun saș, dar nimic nu a stat mai departe de el, decât șovinismul. Mai toți istoricii noștri români din Ardeal au fost serviți de el cu documente și cărți referitoare la trecutul nostru din acest muzeu. A ajutat orice lucrare științifică. La propunerea subsemnatului a fost numit membru în Comisiunea

Monumentelor istorice, în care calitate a publicat în limba română meritosul său inventar al monumentelor și obiectelor istorice și artistice săsești din Transilvania. Csaki și-a dat repede seama, că fiind majoritatea vizitatorilor muzeului român, trebuie să publice un catalog românesc, lucru pe care în afară de el nici un muzeu ardelean nu l-a făcut. În dările de seamă ce le-a

publicat în gazetele săsești asupra publicațiilor de artă a luat notă întotdeauna și de produsele științei române. Ne asociem deci și noi ca românii la doliul sașilor, dar ne asociem și ridicându-ne pe asupra naționalității, pentru pierderea ce o suferă prin moartea lui știința și muzeologia ardeleană. Să odihnească în pace!

Dr. CORIOLEAN PETRANU
profesor universitar.

Cărți.

N. Iorga: Războiul pentru independența României. Din prilejul împlinirii unei jumătăți de veac dela războiul independenței s'a ținut o serie întreagă de conferințe comemorative, — între ele de mare valoare ca documentare istorică aceea a răposatului I. I. C. Brătianu. S'au publicat articole, studii, broșuri, dintre cari unele au adus material nou.

Academia Română tipărește acum, la „Cultura Națională“, lucrarea dlui N. Iorga: „Războiul pentru independența României“, un volum de 240 pg. cu un supliment de opt planșe. Noua lucrare a savantului nostru istoric, insistă — cum arată și subtitlul, — cu deosebire asupra acțiunii diplomatice și a stării de spirit, care a dus la războiul din 1877/78, sau așa cum s'au manifestat în cursul războiului.

Dolumul cuprinde următoarele capitole, din titlul cărora se pot vedea elementele asupra cărora dl Iorga a intenționat să stăruie cu deosebire în acest studiu: Lipsa ideii de independență în trecutul mai depărtat; Ideia independenței românești în străinătate; Turcia nouă ca factor al independenței românești; In-

stalarea lui Carol I și ideea de independență; România și războiul sârbo-turec; Originile alianței cu Rusia; Războiul ruso-turec și independența românească; Acțiunea oficială, Sentimentul public; Independența și războiul; Înaintarea rușilor și planurile de colaborare; România și începutul luptei rusești dincolo de Dunăre; Operațiunile armatei românești până la căderea Plevnei; Negocierile de pace; A doua răpire a Basarabiei; Mărturia străine despre România din 1877; Epilog: Cei patru factori ai independenței.

Lucrarea dlui N. Iorga se razimă pe cercetarea unui bogat material tipărit, — indicat în Note și Appendice — din care mai fac parte „multe corespondențe de războiu streine, care se copiază acum“, după cum spune dsa în prefață.

Pentru mulți va fi surprinzătoare afirmația dlui N. Iorga chiar din întâiul capitol al lucrării, că războiul independenței, „n'a fost ca acela pentru unitatea națională rezultatul unei lungi pregătiri în suflete“, ci „ideia independenței, urmărită în cei câțiva ani a unei nouă perioade în istoria românilor a fost scoasă în

linia întâi a preocupărilor generației de atunci, — pe care o cereau în alte direcții atâtea arzătoare probleme politice, sociale, culturale și morale, prin împrejurări din afară venite, din complicațiile, prea puțin înrăurite la noi, ale marelui lumii europene“.

Surprinderea însă cade pe măsură ce urmezi cititul lucrării din care se vede că afirmația dlui N. Iorga este exactă. În plin veac al XIX-lea în principate se visa unirea, scoaterea țării de sub suzeranitatea Turciei, dar numai pentru a o pune sub protecția Rusiei, a Austriei, a Germaniei sau chiar a Franței sau colectivității de Puteri protectoare.

Din scopul urmărit de autor de a cerceta războiul independenței mai ales în lumina acțiunilor diplomatice și a stării de spirit, cititorul are concentrat în fiecare capitol tot ce privește pe acești doi factori, cu provocare la izvor.

În Epilog dl N. Iorga rezumă astfel importanța războiului de independență:

„Războiul dela 1877/78 n'a fost important numai prin scopul pe care și l-a pus înainte și pe care cu atât de scumpe jertfe — față de condițiile de luptă de atunci, — le-a atins, ci mai ales prin *starea de spirit, încrezătoare, optimistă, capabilă de elanuri viitoare pe care a trezit-o într-o societate deprinsă cu ușoara glumă imprumutată dela aparențele vieții apusene și cu corosiva ironie luată din cercurile universitare germane. Credința în noi, batjocorită sistematic de ani de zile, s'a trezit și nimic n'a mai putut-o înăbuși*, — eu toate că așa de puțin s'a făcut pentru a o cultiva și a-i da disciplina necesară. Instinctul de afirmație al masselor a biruit pornirea de îndo-

ială și de hotărâtă negațiune a unor cercuri de sus, care ele însele au venit la sentimentul națiunii prin înscrierea în rândurile armatei luptătoare“.

Printre personalitățile-factori ai Independenței, autorul numără pe Regele Carol I, — „Suveranul e înaintea de toate omul *demnității*“; pe C. A. Rosetti, care „pontifică în templul *libertății*“; pe M. Cogălniceanu, care „vedea *nația*“ și pe I. C. Brătianu, care „totul era *acțiunea*“.

SV. V.

*

Răsărit de D. Ciurezu. De curând au apărut două volume de versuri ale doi scriitori dintre cei mai tineri: Zaharia Stancu și D. Ciurezu. Volumașul celui dintâi nu-l avem la îndemână, dar prin diferite reviste am citit mult din poeziile sale, cari toate aduceau o notă de simțire proaspătă dela țară, fie că autorul privea natura, fie pe șine însuși.

Caletul cu versuri al dlui D. Ciurezu, (90 pag.) tipărit spre lauda nouă a Institutului de arte grafice „Serisul Românesc“ din Craiova, ne aduce același izvor limpede de inspirație din pământul stămoșesc, din datina străbună, din superstiția materialului folkloristic. Volumul poartă titlul „Răsărit“ și ni se pare potrivit mai ales pentru indicația ce ni se dă că din comorile neexploatate încă ale creației populare va răsări mereu îmbogățirea, împropătarea producției literare naționale.

Dl Ciurezu privește cu ochi mari, de copil încă, marile frumuseți ale pământului, ea și ale sufletului românesc și se miră ea și când n'ar fi crescut între ele. Se miră atât de spontan încât uneori ai impresia că e preocupat de-un singur gând: să

adune într'un mănunchiu toate frumusețile ce i se imbie ochilor la-
comi, fie că le vede în firea încun-
jurătoare, fie în tradiția nației. Astfel
versul său saltă și se grăbește ca
cel popular, în acțiune, e încet ca
aceia unde contemplarea e mai în-
delungată.

Adună mereu material și, fiindcă
îl vede așa de frumos, rar are vreme
să-l prelucreze.

Iată „Cântec“-ul, un cântec de lea-
găn, încheșat din superstiția populară,
din elementele acestei superstiții:

Nanii, nanii,
sânul mamei,
țină-l anii...
Că i-am pus
la ursătoare
junghi
și-o stebă
de cicoare
sinilie,
ca să fie
drept și aspru
la mână...

Nanii, nanii.
I-am adus din Dalea Mare
creangă 'n floare
și otavă învălă
pe copite de mioare,
leac când sufletul te doare
Când strângi junghiu 'n cingătoare.

În uimirea în fața frumuseții noi
pe care o descopere poetul adună
cum vede, și nu se gândește că,
între cuvintele și datinele prinse în
viers, multe nu pot fi înțelese în alte
regiuni decât cele oltenice.

O serie de poezii sunt înche-
gate din credințe și tradiții populare:
*Cântec, Gărgărița, Descântec, Co-
moara, Haiducul, Paparuda, Cocora,*
etc.

În ele aflăm o bogăție de culori,
cari ne face să ne gândim din nou
la frumusețile versului popular, sim-
ple, tari, ca mireasma codrului și-a
câmpiei.

Iată „Gărgărița“, căreia toți copiii
de țăran i-au spus, ținându-o în

palmă: „Încotro vei sbura, într'acolo
m'oi însura“.

Gărgăriță, gărgăriță,
O boabă roșie 'n altiță,
Gărgăriță zburătoare
Gând fugar de fată mare,
joc în palme de copii,
un' te duci, de unde vii?

Vii din soare, pleci 'n soare
licărire trecătoare;
năvălești printre răzoare
ochi prelunși de fată mare;
duci o boabă din altiță,
Gărgăriță, gărgăriță.

Sau un „descântec“

Apă,
Apă lină
cu miros de bolbojină
neatinșă de lumină,
nici de umbră de sulfină,
nici de gură de albină,
Apă,
Apă lină;
Apă vie, ne'ncepută
în adânc de lut crescută,
în prundiș de piatră suptă,
apă vie, ne'ncepută;
Am venit
cu zori pe gene
și pe tâmpile
cu răcoare de poene;
Am venit
în păr cu vânt,
și pe glesne
miros reavân
de pământ,
să-ți descânt.

În „Haiducul“ întâlnim același
ritm popular, folosit și de Șt. O. Iosif
în bucăți asemănătoare. Bucata e
plină și de calitățile poeziei epice,
pe lângă comparații și frumuseți
proaspete.

Fără porunca nici unei școli
critice dl D. Ctorezu e înălțuit dela
început de puterile ce pleacă din
adâncurile sufletului popular, care
se confundă cu cel național și avem
bucuria să întâlnim o utilizare nouă
a vechilor comori, poruncită de o
sensibilitate nouă.

Această nouă o întâlnim și în șirul de paste de la țară, care formează partea a doua a volumului. Iată o pildă din „In Vie“:

„Stă Fira trântită sub vâsla de
[coarnă
Și stoarce pe gură un strugure nou,
Și buzele Fierei încinse de vin
Par una cu tîa cușută 'n arnici,
Pe glesne-i aleargă un șir de
[furniet
Iar ochii-i se 'ngroapă în fulgi de
[sentin.

Și trupul ei proaspăt lipit de pământ,
Cu vâlnicul roșu căzut de pe șold,
În pârporul toamnei îți pare un rod
Adus în podgorii de-o pală de vânt.

Cine vede și simțește așa frumusețea naturii nu poate porni decât cu pași optimiști în viață. Când atîția tineri făuritori de versuri își store gândul pentru a da ceva exotic, nemi întâlnit în poezia noastră; pe când trec insensibili pe lângă bucuriile tinereții sănătoase și frumusețile naturii, pentru a cerea să analizeze mai ști ce sensibilitate anormală, dl D. Ciurezu spune simplu și sincer care e izvorul inspirației sale și până azi, însăși realizarea sa poetică, în poezia de încheiere: „Mă 'nehin“:

Mi-e trupul tot un șvon de depărtări,
un murmur de pădure și șuvoaie,
Pe umeri port un ropot viu de ploae
Și 'n ochi lumina dintre două zări.
Mi-e fruntea proaspătă de înăl-
[țimea ta

Și tîmplele mă dor de năzuință,
De-atîta vis mi-s brațele fierbinți
C'ar vrea să înflorească 'n fața ta.

Pe gene-mi joacă dalb un luminș
Și 'n coapse simt răsaduri din
[pământ,
Tot trupul meu se bucură de vânt
Ca un lăstar cu freamătu 'n frunziș.

Și tresărind sălbatic ca un cerb
Mă plec cu fruntea 'n țarnă și mă
[nehin
Cu pleoapele 'mbătate de sentin.

Dacă insprații și realizați ca aceste își fac drum fără surle și tobe, de la suflet la suflet, iar atâtea producții artificiale, căutate, se usucă între două rînduri ale recenzențelor plini de admirație, cine e de vină?

Di Ciurezu e oltean. Oltenii sunt plini de voință și acțiune: sunt harnici, muncitori. Oltenia e, deci, cuib de optimism. Și ne gândim că marele chiot pentru bucuria vieții încă n'a răsunit în versurile poezilor noștri. Oltenia va fi chemată să ni-l dea în viitoarele creații ale artiștilor ei?

I P.

*

Th. Capidan: **Scriserile lui D. Bolintineanu despre Macedonia.** (Extras din „Omagiul lui I. Bianu“) București 1927.

În cele 11 pagini ale broșurei autorul caută să arate că informațiile lui D. Bolintineanu cu privire la Românii macedoneni, deși sunt pornite din dragostea lui față de acești frați răslejiți în ținuturi așa de îndepărtate, de cari Români era legat prin sângele tatălui său, totuși în călătoriile lui n'a vizitat decât câteva localități ca Salonteu, Vodena și a ajuns până la poartele muntelui Olimp.

Despre celelalte localități pomenite în *Călătoriile*, vol. II. (edițiunea Minerva), el a vorbit numai din auzite, după informațiile unor Români macedoneni stabiliți în Țară și parte din lucrările publicate până atunci asupra Românilor din această parte balcanică, ca: G. Roja: *Cercetări despre Românii de dincolo de Dunăre*, un studiu asupra Aromânilor din *Lepturarii rumănesc* tom. II. (1863) partea II., scris de Moranglés, broșura lui C. Dăscălescu: *Scrisori din Țeara Țințarească și Poezii* (lași 1847) și mai cu seamă după opera lui

T. C. H. L. Pouqueville: *Voyage dans la Grèce* (Paris 1820).

AL. P. ARBORE.

*

Th. Capidan: **Românismul balcanic** (Extras din „Revista filologică“, Ceșnăuți 1927) pg. 11.

Cercând o precizare în liniamente generale a problemelor pe cari le pune în decursul istoriei elementul românesc în sudul Dunării, autorul cunoscutului studiu despre *Meglenoromâni*, și a altor lucrări asupra limbii românești sud-dunărene, — afirmă că „Aromânii și Meglenoromânii, ori unde s'ar afla astăzi așezați în sudul Peninsulei Balcanice, în veacurile de mijloc, imediat după despărțirea lor de românismul norddunărean, trebuie să fi gravitat în marea lor majoritate, în partea răsăriteană a peninsulei“.

Istro-Românii, s'au așezat în Slavonia, Carintia, Istria și insula Veglia în cursul sec. XU. și XDI.

Cum dl Th. Capidan susținea, împotriva dlui O. Densușianu, care presupune că sub dialectul meglenoromân cuprinde și element daco-român adică nord-dunărean, — că Megleniții sunt numai sud-dunăreni,

Daș cearecă să afirme încă odată acest punct de vedere, precizând că *rotacismul, nasalizarea și asimilarea r-n în n-n* nu sunt cunoscute la Megleno-români, spre deosebire de dialectul daco-român.

Daș asupra Aromânilor toată lumea este de acord că sunt reprezentanții romanității sud-dunărene, silși de împrejurări să-și mute locuințele în regiunile unde se găsește astăzi, — Istrienii au fost considerați de unii filologi (O. Densușianu) ca Daco-români. Aparițiunea studiului dlui Sextil Pușcariu *Studii Istro-române* îl căută să sprijinească punctul de vedere că și acești Români sunt de origină sud-dunăreană, cari au întârziat însă mai multă vreme în regiunea Dunării, având prin aceasta un mai îndelungat contact cu Daco-românii, fapt ce se explică prin unele asemănări lingvistice cu aceștia din urmă.

Concluzia finală a considerațiilor dlui Th. Capidan este că „admițând originea sudică și pentru Istro-românii, noi revenim la vechea concepție istorică, care vede în toate populațiunile românești din sudul Dunării pe urmașii romanității balcanice“.

AL. P. ARBORE.

Reviste.

Revistele „provinciale“. Cu prilejul apariției revistei „*Scrisul Românesc*“. Din Craiova, cetatea Banilor și, se spune, a milionarilor, a pornit o nouă revistă lunară „*Scrisul românesc*“, editată de Institutul de arte grafice cu același nume. Dintre orașele vechiului Regat, afară de Iași, care ne-a dat cele mai bune reviste literare și științifice din întreaga țară — „*Convorbiri literare*“,

„*Viața românească*“, — cetatea olteană a năzuit mereu să se distingă prin sprijinul scrisului românesc. Fără de-arândul a apărut revista „*Ramuri*“, care, într-o vreme, reușise să concentreze în paginile sale numele celor mai buni scriitori. După unire, pe lângă „*Ramuri*“, au apărut în Craiova alte reviste, dându-ne câteva numere prețioase. E adevărat că noi n'am prea înțeles pentru ce nu

se adună toate forțele literare și editoriale în jurul unei singure: dacă principalele noastre orașe din „provincie” ne-ar da fiecare numai câte o singură revistă literară științifică bună, ar face, de ocazională, destul pentru promovarea culturii românești.

Ceeace nu s'a făcut până acum ar fi bine să se facă în viitor la Craiova; prilejul e dat prin apariția noii reviste „Serisul românesc”, de care poartă grija cel mai pregătit dintre criticii oțeni, unul care și-a câștigat bun nume în materie, încă înainte de războiu și care a îngrijit și revista „Ramuri”, când aceasta era mai apreciată, — dl Dumitru Tomescu.

Cu prilejul apariției „Serisului românesc” s'a pus din nou problema dacă o revistă „provincială” trebuie să se hrănească numai din forțele literare științifice locale sau poate face apel la talentele din orice parte a țării? Și unii dintre polemisti erau de părerea — (se înțelege în presa din Capitală) că revista, care nu apare la București, trebuie să aibă un caracter local, — să apeleze numai la talentele din „oraș și jur”, adică din provincia respectivă. Nici tradiția, nici actualitatea nu militează pentru acest punct de vedere. În ce privește revistele literare azi încă nu suntem departe de vremile de acum cincizeci de ani, când aveam o singură revistă literară între români universal apreciată și recunoscută: „Convorbiri literare”. Știm că în coloanele ei s'au întâlnit cele mai valoroase talente ale românismului de pretutindenea. Tot astfel în coloanele celorlalte reviste ieșane „Dieța românească”, ale „Semănătorului” din București, sau ale „Luceafărului”

din Budăpesta și Sibiu. Insași bătrâna *Familia*, care apărea la Oradea-mare avuse colaboratori din toate regiunile românismului.

Nici azi nu ne putem încă abate dela această tradiție, din mai multe motive, cari pot fi puțin măgulitoare pentru dieța noastră culturală, dar sunt reale.

Mai întâi: nu avem public cettlor, care să facă posibilă apariția unor zece-cincisprezece reviste mari, cum s'ar cădea pentru un popor de cincisprezece milioane, — fără a socoti elementele minoritare. Revistele noastre și atâtea câte apar, — trei-patru la nivelul cuvenit, — trebuie tipărite în poguba editorilor.

Propaganda în străinătate ce se duce împotriva noastră s'a folosit și până azi de sărăcia revistelor în România: au numărat trei sau patru și nu au mai avut ce număra. Doar vada era dată pentru a arăta cât de scăzut ar fi nivelul nostru cultural.

Mai departe: se poate foarte bine și util îmbina colaborarea talenților din întreaga țară cu aceea a celor chemați dintr'o anumită regiune a țării. Nu aflăm nici o primejdie în faptul sulebat de unii croniciari. Că „plimbăm același nume” pe la toate revistele? Le-am plimbat și în trecut și numai spre folosul unității culturale.

Dar ce s'ar întâmpla dacă cei câțiva poeți și prozatori recunoscuți și apreciați pe cari îi avem ar scrie numai la o revistă din București și la alta din Iași, ori numai la una dintre ele? Revistele noastre apar lunar, — când apar, — un scriitor ar putea plasa, în cazul cel mai bun, șase-șapte bucăți la an. Cum editura e din zi în zi mai dificilă, iar munca literară în reviste nu se poate valoriza decât în minimă parte, — ce-i poate îndemna pe literații no-

ștri să scrie? Să păstreze manuscrisele în masă, când le crapă măseaua de atâtea nevoi materiale?

O umbră de existență li s'ar putea asigura, = în temeiul colaborării remunerate, numai când ar apărea cel puțin zece reviste lunare, la cari să colaboreze cu toții.

Dar mai este un motiv. Noi nu abundăm încă în talente literare. Crede cineva, de pildă, că pentru literatura noastră ar fi un profit ca *Gib. Mihăescu*, cel mai talentat dintre cei tineri, să scrie într'o singură revistă din Oltenia, fiindcă e oltean? Puținele talente, cari le avem, cari se ridică, e necesar să circule în toată țara, tocmai în folosul literaturii noastre.

Dar, pe lângă colaborarea talentelor din întreaga țară, o revistă „provincială“ poate avea, desigur, și un adaos local: sprijinirea, în primul rând, a începătorilor din regiunea respectivă, reinvierea personalităților culturale din trecutul acelei provincii, — studii asupra acelei regiuni, a trecutului, etc.

Ni se pare că încă multă vreme nu vom putea face o bună revistă, nici în Capitală, nici în provincie, fără a face apel la talentele literare de pretutindenea. Încă suntem de parte de timpul când cititorii dintr'o singură regiune pot asigura cu banul lor vieața unei reviste, sau scriitorii dintr'o singură parte de țară pot da o revistă superioară. O excepție ar face singură Moldova, care naște cele mai viguroase și mai multe talente literare.

(Nu ne gândim, de sigur, la revistele de cenaclu literar, scrise de o mână de oameni și citite tot de ei. Aceștia pot milita pentru revista cu un anumit caracter și nici nu-i nevoie să ridice ziduri pentru a opri

colaborările altora. Aceste se pot chiar — singulariza, — nime nu le are grija!)

* * *

Noua revistă craioveană „*Scri-sul românesc*“ întrunește condițiile cari singure pot, până acum, să ne dea o bună revistă literară: în coloanele ei se întâlnesc poeți și prozatori din toate regiunile românismului. A doua calitate, care după noi i-ar sta bine unei reviste din „provincie“, aceea de-a adăuga și culoarea locală, care încă nu o are. Dacă forțele oltene culturale, literare, împărțite azi între atâtea reviste din Craiova, s'ar concentra pe lângă „*Scri-sul românesc*“, ar fi de-gur un câștig.

Așa cum se prezintă cele din-tâi două numere, e însă îndoielnic destul pentru a putea saluta în ea o bună și folositoare revistă românească. În ce privește condițiile tehnice, numai „*Gândirea*“ poate fi considerată până azi superioară ca execuție. În primele două numere întâlnim numele cunoscute D. Tomescu, I. Pillat, N. M. Condișescu, I. Agârbiceanu, Gib. I. Mihăescu, Cezar Petrescu, I. Dongorozi, T. Ar-ghezi, Em. Bucea, Al. Lascarou-Moldovanu, R. Dragnea, Al. Busuiocescu, N. Herescu, Al. Marcu, ală-turea de proaspătul Damian Stanciu și de cronicarii culturali din Ardeal Banat, — Ol. Boitoș și R. Melin.

„*Scri-sul românesc*“ mai întrunește o condiție dintre cele cari pot contribui la succesul unei reviste: reprezintă prin conducătorul și colaboratorii săi o credință literară și culturală, care se îmbină armonios cu întreg trecutul nostru.

Iată cum precizează dl D. Tomescu în articolul „*Inoiera literaturii*“ situația de azi a scrișului românesc:

„Cu cât războiul a semănat mai multe dezastre și a provocat mai multe schimbări, cu atât a crescut mai mult și necesitatea sufletească de a ne ști ancoraj' cât mai puternic în propria noastră vatră. La nesiguranta și haosul din jurul nostru am răspuns printr'un laborios apel la toate acele realități, morale și materiale, în care de-alungul veacurilor s'a încheșat individualitatea noastră națională. De aici retragerea pe vechile poziții ale culturii și literaturii românești, de aici întărirea ideii tradiționaliste, de aici faptul cel nou al regionalismului, care nu e decât conștiința de noi înșine, adaptată la sursele prime ale vieții noastre spirituale ...

„Se înșeală deci cine-și închipuie că din sguoirile războiului ne-am fi ales cu o societate atât de ruptă de trecut și atât de scoasă din vechile ei rosturi, încât sufletul nostru, lipsit de o disciplină și de o ordine morală proprie, ar sta astăzi deschis la toate năzdrăvăniile inovatorilor moderniști.!

„Și totuș, acesta este ceasul cel mai prielnic pentru o acțiune de înnoire a literaturii noastre... O continuă înaintare spre regiunile încă neexplorate ale fondului nostru național“.

De reținut din primele două numere, pe lângă articolele dlui D. Tomescu, bucășile literare semnate I. Pillat, I. Agârbiceanu, Gib. I. Mihăescu, Damian Stanciu, precum și articolele dlor Cezar Petrescu („Noi, Europa și Panatî Istrati“, — remarcabil prin sinceritate) R. Dragnea (Cantemir și filosofia Istoriei), N. I. Herescu (Dașile Pârvan). I. 7.

Revistele din Ardeal. Pe lângă revista noastră, organ al „Asocia-

țiunii pentru literatura și cultura poporului român“, revistă din care sperăm să facem în scurtă vreme principala publicație literară științifică și culturală dincoace de Carpați, — după unire apar la noi câteva reviste, cari toate luptă cu mari greutăți materiale. Nici una dintre ele n'a mai reușit să fie pentru publicul nostru cetitor ceea ce a fost „Luceafărul“ înainte de războiu, — adevărat că și preocupările publicului ardelean sunt azi de altă natură.

În al doilea an de războiu a apărut la Arad, câteva numere, revista ilustrată, și în bune condiții tehnice, „Pagini literare“, nevoită însă să se restrângă numai la colaborarea scriitorilor ardeleni, și suprîmată grabnic de censura ungurească.

După războiu a reapărut, dintre revistele vechi „*Cosinzeana*“, editată de dl S. Bornemisa, — revistă de familie, care cu jertfe însemnate s'a putut menține până azi, căutând mereu să se adapteze gustului publicului cititor, cât ne-a mai rămas. Ea are meritul de-a fi încurajat câteva talente începătoare dela noi și de a se fi născut și țină pe cetitor la curent cu mișcarea literară și culturală din țară. Dintre vechii ei colaboratori din Ardeal i-a rămas statornic dl I. Agârbiceanu, care a publicat în coloanele ei, pe lângă schițe și nuvele, cu mare povestire: *Piciorul de lemn*. Cu începutul anului 1928 „*Cosinzeana*“ și-a schimbat din nou formatul, apărând în gazetă literară, propunându-și să-și sporească partea de informație literară, artistică și culturală. E anul al doisprezecelea de apariție, și stăruința ei e vrednică de toată lauda.

În Oradea-mare apar două reviste literare, una mai veche, „*Cele Trei Crișuri*“ și alta mai nouă „*Familia*“, amândouă cu colaboratori din toată țara.

În Cluj reapare „*Țara noastră*“, revistă mai mult politică și socială, dar care păstrează o rubrică și pentru literatură. E scrisă de publiciștii eunoscuți, în frunte cu dl Oct. Goga, ale cărui articole au totdeauna cea mai aleasă formă literară. În vremea din urmă întălnim, la partea literară, pe M. Sadoveanu, I. Agârbice-

ceanu. In „Țara noastră“ și-a publicat aproape toate poeziile, apărute acum în volum, tânărul poet Dl Clujezu. În nrul prim din anul acesta dl Oct. Goga publică o frumoasă și puternică poezie: „Profetul“, anunțând un volum ce va apare în curând: „Din larg“.

„Banatul“, revistă lunară, condusă

acum de poetul A. Cotruș, aduce interesant material, de multe ori important pentru cunoașterea oamenilor, cărl au muncit în partea locului, ca și pentru trecutul provinciei.

Pe lângă acestea mai apar la noi diferite reviste de specialitate, cum sunt: *Clujul medical*, *Invățătorul* etc.

Bibliografie.

Glb. I. Mihăescu: *La „Grandiflora“*, nuvele. Edit. Serisul românesc. 100 Lei. 1928.

Prof. Dr. Gr. Cristescu: *Semănături de primăvară*. Găaduri închinăte tineretului. Tip. „Dacia Traiană“, Sibitu, 1927. 40 Lei.

Barbu Lăzăreanu: *Ursitul fetelor și al vădanelor...* și alte schițe de literatură populară și păreri critice, privitoare la destinul unor cuvințe. (Edit. „Ancora“, S. Benvenisti et comp., București, Str. Emigratului 6). 1927. 80 Lei.

I. Simionescu: *Calendarul gospodariilor*, 1928. Edit. Cartea Românească S. A. București, 30 Lei.

Al. Tzigara-Samurcaș: *Dictatura artistică Iorga et Comp.* extras din „Conv. lit.“, București, 1927, 28 pag.

G. Oprescu: *Géricault*. Colecția: „A travers l'art français“. Edit. „La renaissance du livre“, Paris, Boulevard Saint-Michel 78; 220 pagini, 15 franci.

Buletin eugenic și biopolitic. Vol. I., Nr. 12 (Decembrie 1927). Edit. „Secția medicală și biopolitică a Aștrei“. Cluj. (Administrația la Institutul de Igienă și Igienă socială, Cluj, Str. Pasteur. Pe un an (12 numere) 200 Lei; un singur număr 20 Lei.

Numărul 12 conține următoarele interesante articole, pe lângă tabla de materii: D. Pușcariu: *Originea omului*; L. Daniello: *Profilaxia socială a tuberculozei*; V. Manuilă: *O anchetă socială*; M. Z.: *Actualități*.

Rev.: Gândirea a. Dhl. Nr. 1: **Ramuri** a. XXII. Nr. 1; **Cosinzeana** a. XII. Nr. 1—5; **Revista tinerimii**, organul de cultură al soc. „Tinerimea“, Mihăileni, a. II. Nr. 1; **Răsăritul**, a. X. Nr. 5; **Klingsor** a. V. Nr. 1.

„**Arhivele Olteniei**“, a. VI. Nr. 34 Noemvrie Dec. 1927; „**Peninsula Balcanică**“, a. D. Nr. 7—8. Noemvrie Dec. 1927; „**Roma**“, Rev. inst. de cultură italiană, a. VII. Nr. 4; „**L'Europa Orientale**“, a. VII. Settembre—Ottobre 1927, Nr. 9—10; „**Albitia**“, a. XXVI, Nr. 11; „**Der Weg**“ (Sibitu), a. II. Nr. 5; „**Sementicul**“, rev. cult. lunară, Lugoj, a. I. Nr. 1, Ian. 1928; „**Generația nouă**“ organ al Asoc. studenților localnici. Cluj, a. I. Nr. 1; „**Cosinzeana**“, a. XII. Nr. 1—5; „**Datina Mehedinților**“, a. I. Nr. 1, Turnu Severin; „**Revista Tinerimii**“, Mihăileni, a. II. Nr. 1; „**Scrișul românesc**“, Craiova, a. I. Nr. 1—1; „**Gândul nostru**“, a. VI. Nr. 9—12; „**Muguri**“ a. DI. Nr. 4—6; „**Grăbiul românesc**“, a. I, Nr. 12; „**Banatul**“, Timișoara, a. II. Nr. 10; „**Gregoriarum**“, Roma, a. VIII, vol. VIII, Fasc. 4; „**Gândul neamului**“, Chișinău, a. VII, Nr. 1; „**Gândirea**“, a. VIII, Nr. 1; „**Familia**“, Oradea, a. II, seria II, Nr. 12 Dec. 1927; „**Cele trei Crișuri**“, Oradea, a. IX, Ian. Nr. 1; „**Adevărul literar și artistic**“, a. IX.; „**Datina**“, T. Severin, a. D. 9—10; „**Răsăritul**“, a. X. Nr. 5 Ian.; „**Ramuri**“, a. XXII, Nr. 1; „**Tribuna românilor transisțrieni**“ (Chișinău), a. I., Nr. 1—3; „**Șoimii României**“, supliment la ziarul „**Primăvara**“ Sănnicolău mare, a. II, Nr. 2 (Dec. 1927); *Țara noastră*, 1—5, 1928.